

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt XVI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

ita fere Abulenſis quamvis pluribus exponit. Tu domine dicis, quod non est bonum accipere panem filiorum, & dare canibus, & tamen bonum est de illo dare saltem micas cadentes: ita tu potes.

VERSUS 28.

Tunc respondens Iesus ait illi: Omulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

QUESTIO I.

Quae fides illa fuerit?

§.1. **M**iculus, ceteriq; fiduciam de praedestinatione interpretantur.

Constat principio fuisse fidem, qua credidit, posse à Christo filiam sanari; deinde sperabat auxilium, adeo ut etiam videns uxorē suā in domo suā, non tamen desperavit, ut monet Chrysost. Quod si quispiam asserat, eam cerro credidisse se praedestinari, ea q; fide impetrasse filiae sanitatem, id sine vllā verisimilitudine pronuntiabit, atq; adeo non sine robore; tota in eo est, ut filiae sanitatem impetret. & Christus: magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, fides ergo de Christi potestate erat, & spes de bonitate. De sua praedestinatione verbum divinum non habebat, cum enim canis vocaretur, non reuelabatur illi sua praedestinatio. Quin imò fides praedestinationis filiae sanātem impetrare non poterat. Quis verò eam doceret; eam in omni scelere permanentē, esse iustam ante penitentiam, eam iustitiam amittere nullo vñquam crimine posse? Nondum ista docebantur, nondum prodierat talium author Zuinglius. Ipsa simpliciter filiae sanitatem, cum tot miracula vidisset, à Christo petebat.

VERSUS 29.

Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilee, & ascendens in montem sedebat ibi.

QUESTIO I.

Quid in Iudaea praesent?

§.1. **D**ivesse à finibus gentilium, & Iudaea latitudine transiit, à mari mediterraneo veniens confedit ad mare Galilee. Sanat autem Primò x̄p̄s claudos, latini multi li-

bri habent primo loco mutos, sed cum Graeco conſentit Syrus.

Deinde x̄p̄s cecos.

Tertio x̄p̄s mutos.

Quarto x̄p̄s debiles, Erasmus mutuos.

§.2. Obicit Bullingerus, non ad sanctos, sed ad Christum deferendos. Quae obiectio locum haberet, si non ad sanctos Christi virtute sanatos adducerentur. Quid de sanctis factum sit, acta Apostolorum nos docent, & sequentium temporum historia.

VERSUS 38.

Erant autem, qui manducaverant quatuor millia hominum, extra parvulos & mulieres.

QUESTIO I.

Ubi Christus subsedit?

§.1. **M**arcus 8. 10. vocat Dalmanutha, Graecus x̄p̄s dalmata. hoc i. Reg. 17. 26. legitur, sed apud Marcum in partibus Dalmanutha. Aug. 1. 2. de consensu Evangelistarum c. 51. Beda, aiunt olim fuisse Magadan, non Dalmanutha, sed hoc nusquam alibi legitur. Quaedam exemplaria x̄p̄s dalmata, Syrus x̄p̄s dalmata, forte locus Maceda dictus. Alij Magadan, & esse volunt in tribu Iuda.

Hieronym. suo tempore regionem dictam Magadanam. Nobilis illa Zach. 12. 11. est Maggedo, sed alia omnino est. Graecus x̄p̄s dalmata. Syrus autem vocat fines x̄p̄s demagadu, nisi scriptum est x̄p̄s demagadu, Maggelu, nam facilis est commutatio inter d & g. His in locis complura fecit miracula, diu t̄simeq; docuit. Miraculum de panibus multiplicatis omitto: quia satis explicatum est c. 4. id quod simile est. Sunt tamen nonnulla observatu dignissima: Nimirum ex auditoribus multos triduanam inedia sustinuisse, amore audiendi verbi Dei, iamque debilitatos fuisse, ut si demitterentur ieiunii, in via deficerent. Quod magnam eorum debilitatem indicat. Nec enim procul a locis habitatis, & oppidis aberant.

Quin & illud notandum. tam plures panes, pauciores conuiuas esse, & pauciores tamen sportas referri, ut appareat solius divinae potentiae hoc opus esse, quae ex paucioribus plura, ex pluribus pauciora facit. Plenum illi fuit in omnes, & in omnia. Tam ex vno pane mille, quam ex decem potest centum efficere. Qui enim mundum fecit verbo, cur non in mundo faciat, quaecumq; facere placuit?

CAPUT XVI.

Mar. 8. b. 12.
Luc. 12. g. 14.
Sup. 2. g. 12.
Ioan. 2.
Mar. 8. b. 14.
Luc. 12. a. 1.
Sup. 14. c. 17.
Ioan. 6. b. 9.
Sup. 15. a. 41.
Marc. 8. c.
17.
Luc. 9. c. 18.
Ioan. 6. g. 69.
Ioan. 1. f. 42.
Mat. 12. g. 24.
Ioan. 10. c.

Et accesserunt ad eum Pharisei, & Sadducei tentantes: & rogauerunt eum ut signum de caelo ostenderet eis. 2. At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum enim est caelum. 3. Et mane: Hodie tempestas erit, nubilat enim triste caelum. 4. Faciem ergo caeli diiudicare noster: signa autem temporum non potestis scire? Generatio mala & adultera signum querit: & signum non dabitur ei, nisi signum Iona Propheta. Es relictis illis, abiit. 5. Et cum venissent discipuli eius transierunt, obliuisci sunt panes accipere. 6. Qui dixit illis: Inuenerimini, & caute a fermento Phariseorum, & Sadduceorum. 7. At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus. 8. Sciens autem Iesus, dixit: Quid cogitatis intra vos modica fidei, quia panes non habetis? 9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, & quot copiosus sumpsistis? 10. neque septem panum in quatuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis? 11. Quare non intelligitis quia non de pane dixi vobis? 12. Tunc intellexerunt, quia non dixit cauendum à fermento Phariseorum, & Sadduceorum? 13. Venit autem Iesus in partes Caesarea Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis? 14. At illi dixerunt: Alii Iohannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex Prophetis. 15. Dicit eis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? 16. Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, filius Dei viui. 17. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona: quia caro, & sanguis non reuclauit tibi, sed pater meus qui in

pro p̄tero
et paulo

calis est. 18. Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non preuehient aduersus eam. 19. Et tibi dabo clauis regni celorum. Et quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in celis: & quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in celis. 20. Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus. 21. Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oportet eum ire Ierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertio die resurgere. 22. Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. 23. Qui conuersus, dixit Petro: Vade post me Satana, scandalum es mihi: quia non sapies ea, quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. 24. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. 25. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, qui autem perdet animam suam propter me, inueniet eam. 26. Quid enim prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, anima vero sua detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? 27. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius. Amen dico vobis, sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

IN CAPVT DECIMVM SEXTVM

ARGVMENTVM.

Signum de Cælo petunt Pharisei, & Sadducei, quibus, ut etiam c. 12. negatur. Discipulos cauere iubet à fermento doctrinæ Phariseorum, & Sadduceorum; qui maiore nunc rabie contra Christum insurgent, & turbas in eum conueiebant. Interroganti, quis sit filius hominis? Petrus proficitur esse filium Dei viui; & iuste fundamentum Ecclesiæ fore dicitur, & clauis regni Cælorum promittuntur, cum ob eam confessionem beatus diuinâ voce pronuntiatus esset, de passione suâ multa prædicit, & Petrum dehortantem increpat, omnes ad abnegationem sui, & tollendam crucem hortatur, eo quod filius hominis venturus sit, & redditurus unicuique secundum opera eius, atq; proinde tolerantiam fidei recompensaturus. Inde monet quosdam præsentium, nisi visa ante gloria Domini non morituros, ut certitudinem remunerationis firmâ spe fanciat.

A versu 17. ad 20. vsq; in Syriâ Ecclesia legitur, in commemoratione Apostolorum Sanctorum *בדוכרן* *beducherana*: nam eorum festa celebrare, uti latina Ecclesia solebat, in quâ idem textus eo tempore legaliquando solet.

A versu 21. ad 28. Secunda Dominicâ post Pentecosten.

Ab ultimo versu 28. incipiunt, & cum sequentis capituli priore parte legunt Syri, in festo Tabernaculorum, hoc est enim quod habent *מסכת* *dematale*, non quod Iudaicum tabernaculorum festum Syriaca celebraret Ecclesia; Sed quod nobis est festum transfigurationis, illis est tabernaculorum, quod Petrus tantâ gloriâ obstupefactus tria tabernacula construere vellet.

Tres primos versus olim desideratos in multis fuisse testatur Hieronymus, sed omnes iam Latini, Græci, Syri habent. Quare vide nostrum Maldonatum.

VERSVS 1.

Et ascenderunt ad eum Pharisei & Sadducei tentantes: & rogauerunt eum, ut signum de cælo ostenderet eis.

QVÆSTIO I.

Cur signum è cælo petunt.

Hostes Christi capitales Pharisei & Sadducei, inter se alioqui discordes, intentando & oppugnando Christo conueniunt. Sic etiam hodierno die infestissimos sibi Hæreticos, non inter se modo, verum etiam cum Turcis & gentibus aduersus Catholicam religionem, videmus conspirare. Veritas enim, quia peregrina est in terris, idcirco tot hostes habet, ut iam olim obseruauit Tertullianus, interim de eorum tam consensione, quam discordia Ecclesia triumphat; nam totius mundi procellis opprimi non potest, cum perpetuitatem illi Dominus promiserit. Nolite interpretes paulo aliter legiti, quâ nunc in Græcis habeatur. Hodierna Græca habent *καὶ προσελθόντες* *ei παριστάοι, & σαδουκαῖοι* *πειράζοντες ἐν εἰσαγγελίᾳ αὐτῶν*. Et accedentes Pharisei & Sadducei, tentantes rogabant eum. Nolite *καὶ προσελθόντες* *οἱ φαρισαῖοι, & σαδουκαῖοι* *πειράζοντες ἐν εἰσαγγελίᾳ αὐτῶν*. Et accesserunt ad eum Pharisei &

Sadducei tentantes, & interrogabant eum. Hanc meliorem esse constructionem fatentur omnes, etiam ipse Beza, Quin etiam ita pene legit Syrus *וְהַסַּדּוּקִים וְהַפָּרִישִׁים* *vocabere*, &c. Accesserunt &c. tentantes eum, & rogantes. Vbi tamen Calviniani vertere maluerunt: & petebant, cum in Syro participium sit. Quod ideo moneo, quia Iunius & Trem. versionem Syriacæ textus propriam, & ad verbum profitentur.

§. 2. Signum de cælo petunt, quale Moyses, Iosue, Elias, Eliseus dederant: non credo id illos bono animo fecisse, ut viso illo crederent. Nam tentandi animo venisse constat. Marcus addit, *cepisse eum eo συζητῶν* *conquirere, disputare, captiosè, curiosè, dissidenter & malitiosè*. Itaq; inopportuna eorum disquisitione Dominus offensus ingemuit, ut est Marci 18. 12. Signum de cælo nullum hactenus inaudierant ab eo factum, ægros sanatos, demonesiectos, paucis panibus multitudinē pascam, & similia viderant, quæ cum terrena dicerent, non iudicabant ad fidem faciendam idonea, ut igitur plebem ab eo auerterent, alia signa & quidē de cælo poscebant, quod si non præstaret, facile se eius auctoritatē euersuros putabant, ut, qui signum de cælo edere nō posset: Si verò postularis annueret, hoc signū non minus q̃ cætera calumnijs impeterent. *ἐπερωτῶν* *autē* *postularunt*, seu interrogarūt cū auctoritatē & imperio, ut illi in deserto. Nunquid panē poterit dare, aut parare mensā populo suo in deserto? Theophylus eos signū petisse, ut Solē aut Lunam sifteret. Remigius & Beda ut ma-

Adrianus
in
Euangelia
c. 15
18

ut manna daret, non est dubium, quodlibet tale peti-
tisse, forte etiam nominatim hoc, illudue.

§. 3. Vaide ridiculus est Calvinus cum se Christo,
Catholicos, Phariseis & Saduceis comparat. Sic hodie
Papista, qui nunquam sancta esset Evangelij doctrina, nouus
Caluini er-
ror ridicu-
lus.

mirantis sibi probari postulant. Non postulant doctri-
nam probari Evangelij, cui crediderunt, pro quo &
quotidie moriuntur mactati à Calvinianis, sed pro-
fanas nouitates contra Euangelium quotidie emer-
gentes probari sibi postulant. Christus multa mira-
cula fecit. Nullus Calvinianus vllum; quod suas im-
pias uideas dicit, & axiomata Evangelij nomine ho-
nefcent, suis ne quidem persuadent ita esse, ceteri eos
detestantur, quo nunc signo docent verba: Hoc est cor-
pus meum, significare: Hoc est signum corporis mei; aliaq;
similia: Hæc non sunt scripturarum elogia, sed apo-
statarum corruptelæ. Signa igitur apostolatus sui ex-
hibeant, quod non curiose, non proterue petimus
sed necessario, cum aliam causam nullam adferant
cur illis credamus. Quam autem nostra & Phariseo-
rum ratio sit diuersa, facile Index æquus discernet. Chri-
stus non ea modò signa fecerat, quæ Prophetæ de
Messia prædixerant, sed maximo etiam numero tota
Iudæa multis hominum millibus circumstantibus,
quibus indubitatum exhiberet virtutis suæ testimo-
nium. Ita ut si ea cum Prophetarum oraculis confer-
re vellent, non possent non palpare Redemptoris ad-
uentum. Quocirca discipulis Ioannis aliud non res-
pondit, quam ut referrent, quæ vidissent, cæcos vi-
dere &c. Erant enim signa illa ad fidem conciliandâ
sufficiatissima. Ex quo constabat Phariseorum
contumaciam esse inexcusabilem, cum signa cælestia
flagitarent, de quibus Prophetæ non dixerant. Nos
autem cum videamus cæterum Calvinianum à veteri
Ecclesia, à nonis omnibus sectis penitus diuersam, &
nouæ interpretationis in scripturis seclatricem, mi-
racula quærimus, paucissimis contenti, atq; ita statui-
mus, nullam esse veram Ecclesiam in qua miracula
nulla cernuntur. Nostro itaq; iure postulamus, ut vel
vnum hominem de tot millibus nobis repræsentent,
qui Caluini dogma secutus minimum miraculum fe-
cerit. Inter veræ enim Ecclesiæ xpi signa & indicia, est
donum miraculorum, quæ aliquando frequentia, a-
liquando rariora, semper aliqua sunt. Deus enim pro-
pter infinitatem multorum, aliorumq; errores, su-
am præsentiam varijs locis, beneuolentiamq; exhibet.
Ecclesiæ autem necessaria esse miracula, si non pro-
pter fideles, saltem ad conuersionem gentium expe-
rientiâ docemur. Nullæ enim gentes sine miraculis
Christianæ se religioni iunxerunt. Quocirca etiâ
videmus hæreses non effundere virus in gentes, sed
tantum in agro dominico grassari, & palearum acer-
uos ad se trahere. Ecclesiam igitur non habent, quos
deficiunt dona S. Spiritus, sanitatum, aliaq; quæ in
Catholica Ecclesia semper effulgent. Manet hodieq;
illud, quod Marci 16. 17. dicitur: Signa autem vos qui
crediderint hæc sequentur, non adeo multos, sed tamen
aliquos, qui etiam profecti prædicant ubique Domino
cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Ca-
tholicæ ecclesiæ per omnes ætates ubiq; signa & mi-
racula vigent. Testis est India vniuersa, ad vtrumque
solem posita: & ne solis gentibus data miracula arbi-
tremur, haud pauca in mediâ Europa facta videmus.
Videatur Damascenus, Turonensis, Ionas Aurelia-
nensis, Turfelinus, Lindanus, Canisius, Bredenba-
chius, Lipsius, cæterique scriptores. Imo adeantur
loca illa, quæ miraculis Deus nobilitat, quæ quidem
in re inexcusabilis est hæreticorum perniciat, quod
ad omnia illa, quasi Pharisei & Saducei obbrute-
scant. Inter hæc nullum vllius Hæretici miraculum
vquam appareat, nisi quod Lutherus & Calvinus

Merito mi-
racula peti-
mus.

Ecclesia non
est vbi nulla
miracula.

conati sunt. De Lutheri Fredericus Staphylus in ab-
soluta responsione contra Iacobum Schmidelinum;
pag. 404. De Caluino Hieronymus Bolsecus. cap. 1.
optimè de his iudicant Erasmus illorum aliqui sæpe
laudator & promotor in diatribis de libero arbitrio.

Apostoli quondam excubabant viperas, sanabant egros, ex-
citabant mortuos, imposita manu dabant donum linguarum, &c.
ita demum creditum est illis, & vix creditum paradoxo de-
centibus. Nunc cum iuxta communem opinionem adferant
paradoxotera, nullus illorum adhuc extitit qui relegendum
claudum sanare potuerit.

Verum cum se miraculorum dono destitutos vi-
dent, ad eorum reprehensionem vertuntur, nec id si-
ne exemplo. Pharisei in Beelzebub dicebant Chri-
stum ejicere dæmonia. Celsus magicis illa artibus tri-
buebat, Orig. l. i. contra Celsum. Ariani miracula Ge-
nasilij & Protasilij ridebant, quæ tamen præfentes vide-
bant, ut habet Amb. Serm. 9. Eadem infantiâ labora-
bat Vigilantius, ut est apud S. Hieronymum. Hoc de
Waldensibus Guido cap. 15. testatur. Secuti sunt
Wicleffus & Hussus: ut mirum non sit, ad vocem pa-
rentum recitari Caluinum.

VERSUS 2.

At ille respondens, ait illis: Facto ve-
spere dicitis: Serenum erit, rubi-
cundum est enim cælum.

QVÆSTIO I.

Quid Dominus in tentatoribus reprehendit?

§. 1. Faciem cæli, inquit, diiudicare nostis: Signa autem tem-
porum non potestis? Perinde ac si dicat, in re-
bus profanis, & saluti nequaquam necessariis eos oc-
culatissimos esse, in sacris cæcutire. Non esse causam
stuporis naturalem ostendit, cum enim signa tempe-
statum prænoscere possent, per tot admiranda non
cognoscunt adesse redemptorem? Hoc tempus tot
miraculis prædictum, ablato Sceptro, cognoscenti-
bus ab oriente Magis, clamantibus ipsis Dæmonibus,
fulgentibus signis non poterant cognoscere. Malitia
ingenio obstat.

Πρόσωπον, seu faciem cæli appellat, externam cæli
speciem ac constitutionem, Virgilius Maris placitum
appellat, & alibi vultus ferarum. Lycophron. cæ-
lum πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄντων, vultuum vultuum appellat: πρὸς
ὄφθαλμους & faciem de homine fere dicunt, sed moris est,
alijs etiam rebus personas & membra humana tribu-
ere. Hebræorum פנים latissime patet: verum hoc
loco in Syro est פרוצפה pharzupha quod Psalm. 34.
& Provi. 16. dicitur de hominis facie. Hebræi dicunt
hominem creatum duplici facie: mentis & corporis.

§. 2. Chryl. & eum secutus Theophyl. sine inter-
rogatione exponunt. Cælestem quidem faciem co-
gnoscere potestis, signa autem aduentus mei non po-
testis, non enim ex fidei rebus, sed oraculis Prophetarum
reuelatur. Vera est sententia, an vero sit vis argu-
menti, quo Christus vitur, merito dubitatur. Nam
Hieronymus, Hilar. alijq; esse argumentum à minore
ad maius existimant. Si enim cæli faciem, quod dif-
ficilius est, cognoscitis, quomodo hoc tempus signo-
ratis? ita Luc. 12. 56. cum enim cæli facies maxime sit
mutabilis, nunc tempestates, nunc subita serenitas, ad
hæc tamen cognoscenda idonei sunt. Tam certa, ma-
gna, crebra signa Messiae non aduertunt. Sicut enim
plurima signa pluuia & serenitatis notarunt & do-
cti, & indocti, ut Poeta dicat. Nunquam imprudentibus signis
imber obscur, ita quoq; multo certiora signa aduentus
dominici fuerunt. Voluit Deus signa tempestatum
præcedere, & comitari, ut caueri possent.

*Atq; hoc ut certis possimus discernere signis
Æstusq; pluiasq; & agentes frigora ventos
Ipse Pater statuit, quid mensura Luna moveret.*

Sed hæc tamen minora & incertiora signa sunt, quam illa quæ Messia aduentum denunciant. Ararus quidem in Phenomenis etiam longinqua ex astris prædici putat, sed fallitur cum ita canit.

Αὐτὸς ὁ πᾶς σέμας ἐν οὐρανῷ ἐστὶν ἔχων

Ἄσπερα διακρίνας ἀστέρας τοὺς οὐρανοὺς

Ἄσπερα οὐκ ἀλλήλας τελεῖ μένει σηματούμενος

Ἀνθρώπων ὡρεῶν ὁ πᾶς ἐμπεδὰ πάντας φύσεις.

Ipsius inuero signa in caelo firmavit, æstra spargens, prouidit autem æstra in ænum, quæ maximi facienda significabant hominibus: horarum quibus staret omnia nascerentur. Verum in his erroribus se quotidie Calendariorum cōnectenda ridendas exhibent. At Messia aduentus tot signis indicatus est (Ioannis Baptistæ natiuitas, atq; adeo ipsius Domini, satis argumentum fuerunt) hominum fuisse supinum torporem, quo factum est, ut tempus visitationis non agnoscerent. Iustinus quærit. 108. eos esse inexcusabiles demonstrat. Quando præter voluntatem proueniens ignorantia, ab ignorantibus reputatur pronotione: tunc uentus interpositus rei per ignorantiam gestatur veram fuisse, aut erroneam imprudentemq; notionem declarat. Cum autem qua notio habita est per euentum ignorantia fuisse demonstrata sit: Signorans in ignorantia perfectior ueretur, nullam se uiam afferre ueniam, sed penam, quam effugere non potest. Sed nimis Iudeos Christum crucifixisse, perinde atq; ipsum cognouissent Deum esse aduersarium, & eius rei suffragatorem habuerint in eade sua Deum, cuius liquet. Non enim illum crucifixissent, si nouissent. Deum ipsum post mortem suam ex mortuis resuscitaturum fuisse. Resuscitatus uero ex mortuis a Deo Christus, illam quæ contra eum habita erat notio, reuera ignorantiam fuisse ostendit. Quando quidem igitur post resurrectionem Domini a mortuis, & post probationem, siue ostensionem, neq; Deum suffragatorem Iudeis fuisse in morte Christi, neq; Christum intra resurrectionem in morte manifestasse, secundum eorum spem, qui illum crucifixerant, Iudei ipsi aduocant in incredulitate & inobedientia persequerantur: ob hanc ipsam causam uenia fuisse indigni. Quod enim a gentium deducunt, ut resurrectio eius premeretur, & pro furto in vulgum argueretur, atq; Apostolos prohibuerunt in nomine ipsius discipulorum, quæ vi & efficacia Spiritus Sancti edebantur oportet: non est præter voluntatem obuenientia, & ueniam secum ferunt ignorantia: sed designata & uoluntaria suppliciumq; seruandis a Iudeis Deum rebellionis. Nam si ea spe Iudei Christum crucifixissent, ut ne doctrina eius in ualeceret, & Iudaismus ne abrogaretur: quomodo quum ueriusq; spei & ueniam deciderint, quæ præter voluntatem obuenit aduersus Christum ignorantiam ipsorum eares non coarguit & refellit? Perro illud: Tu pater remitte illis; nesciunt enim quid faciunt: in hac est dictum sententiam. Quum agnouerint quod me per ignorantiam crucifixerunt, & peccati commissi gratiam & absolutionem petierint, presta hanc eis. Non enim datur ueniam remissio ei qui peccatum suum non pro peccato, sed pro iustitia habet. Et illud quod a Paulo dictum est; Testimonium illi perhibeo, studium eos habere Dei, sed non secundum scientiam: parentis modo est prolatum, dicto illi consentaneo: infirmus factus infirmus; ut (iuxta ea uerba) curaret infirmos.

VERSUS 3.

Et mane: hodie tempestas, rutilat enim triste cælum.

QVÆSTIO I.

An signum tempestatis mane rutilans triste cælum?

& serenitatis, uespere rubicundum?

Signum ponitur tempestatis cum rutilat triste cælum, πνεῦμα δὲ αὐγάζει, hoc est, rubeum

colorem exhibet, sed tristiorē, obscuriorē & ad nigrorem magis inclinatū. Syrus ait במוראב ce-mirab, quod triste significat aduerbialiter, & tamen etiam nigrore habet notam: Camar apud Hebræos est in luctu. Thren 5. 10. במוראב exusta vel denigrata, pelles dicuntur, & 2. 29. 23. 4. במוראב cumar sacerdos idolorum à nigro vestitu. Sic Elias ait, omnem Sacerdotem idolorum vocari במוראב cumar, quod astris vestibus induerentur, quod etiam uisatum apud Veteres fuit, cum dijs inferis facerent, ipse Elias tamen reclusos dici uult. Itaq; cum rubor est mistus atrâ quadam & tristis caligine, idq; matutino tempore, signum est tempestatis.

§. 2. Quod uero apud Lucam additur, pluuiam fieri, si nubes ab occidente surgat, id in Palestina ordinatum erat, nubes enim illæ humentes, & pluuiarum fœtæ, ex mari mediterraneo oriebantur, quod occidentale Israelis latus cingebat. Sic 3. Reg. 18. Cum Elias pluuiâ impetrat, nubes de mari oriente, iussit autē septies puerū respicere contra mare. Hic in Germania, Italiâ, Hispaniâ Ventus occidentalis humidior est.

Auster Iudææ siccus & calidus erat, ex Æthiopia & Ægypto ueniens, ideoque à Sole & arenis calens. In Europâ pluuius est idem Ventus, ob mare mediterraneum, Paludes, montes niuiferos. Tellus enim nostra vegetatur Pluuioq; madescit ab austro, & ex tempestatum obseruatione dixit Poëta: Creberq; procellis Africus. Quidam typicè hæc ad primum & secundum Christi aduentum accommodant, sed in illis non immoramur.

§. 3. Obseruandum ruborem cæli prognosticum uespertini temporis esse. ὁ δὲ ἄστρος, cum hora scilicet uenerit. Nam matutinus cæli rubor, aut meridians, non idem designat. In Græco dicitur pro eo quod noster uertit, Serenum erit ἡ ὕλη, serenitas, ab obliquo ὁδὸς ut ille canit:

Sub lone frigido.

Iudæa uero opponitur ἡ ὕλη, Syrus זבחה bu, claritas, serenitas ipsa, vel ipsum. Ut lenius sit, ipsum hoc, quod cælum rubet, est serenitas. Plura dixisse Christum ex Luca constat, c. 12. 5. Cum uideris nubem orientem ab occasu, statim dicitur: imber ueniet, & ita fit. Et cum Austrum flantem, dicitur quod astus erit, & fit.

§. 4. Rubor cæli dicitur latio, ideo πνεῦμα igneam colorem præfert. Syriacè סמכה semcah, quod rubicundum significat, & aliquando flauum interpretantur, & סמכה Samkah est lapis lardius, tenuis est rubore.

§. 5. Cur autem rubor cæli latio, uespere serenitatis sit indicium, ratio est, quod vapores siccati & radijs misti, quasi accensi sint, ideoq; generandis imbris haudquaquam idonei.

Cum uero mane rutilat triste, indicat vapores spissos, humidosq; qui confestim in Aquam soluuntur. Hæc in Iudæa certa prognostica erant, & uicinâ Asiâ, adeo ut omnibus nota haberentur, à notis enim similitudinem Christus accipit. Quibusdam in locis ubi una die sæpius tempestas mutatur, incerta, quamuis crebro ita contingant.

§. 6. Eiusdem sunt generis prognostica, quæ Virgilius lib. 1. Georgicon à Luna & Sole accipit, colores enim Solis & Lunæ ab aere sunt.

Si uero Solem ad rapidum, Lunasq; sequentes,

Ordine respicias, nunquam te crastina faller

Hora, neq; insidius noctis rapiere serena, &c.

Si nigrum obscuro comprehend. rit aera cornu.

Maximus agricolæ pelagor, parabitur imber.

At si uirginem suffuderit ure ruborem

Ventus erit, vento semper rubet aurea Phæbe.

In Lunâ diuersitas apparete uiderur, licet alia paria sint: Nam primò si nigrum aëra obscuro cornu com-

Pluuia in
Palestina.

Serenitas
signa.

Solis & Lunæ
signa.

Prehenderit, maximus agricolis pelagoq; praebitur imber.
Si obscurum cornu, sen niger aer, caelum est, quod in
Palæstinâ dicebant triste rutilans. Aratus vocat Lu-
nam *μαλακρον*. S. Basil. Hom. 6. in Hex. *μαλακρον*,
Claudianus

Lunaq; non gracili surrexit lurida cornu.

Color ille nigricans, aut triste rubens, quem Cæru-
leum appellant.

Olli Cæruleus supra caput astitit imber.

Sic Vegetius: Color cæruleus indicat pluuiam, & paulo
post Virgilius de Sole. Cæruleus pluuiam denunciat, igne-
us Euros. Cæruleo nigrum indicari constat ex Arato,
vnde ista sumpsit poeta.

ἢ εἴτε μελαίνῃ καὶ τοὶ τοὶ μὲν ὕδατος ἔστω

Σημεῖα μετέωρα.

Si quando nigræ sit, hæc tibi signa erunt futura pluuiæ. Hoc
est ergo *οὐρα* & *συζέων* triste rubens. sic etiam Vir-
gilius.

*Si macule incipient rutilo immiscerier igni,
Omnia tum pariter ventis nimbiq; videbis*

Feruer.

Vegetio etiam imbre impendente Sol est maculosus.
Hic autem etiam conditur in nubem, quæ ipsa atrâ
rutilo miscetur.

§. 7. Hæc igitur in re consentiunt Scriptura, & ob-
seruationes Paganorum. Vna in re videtur diuersitas.
Iudæi cum caelum vesperti vident *συνέριον* serenitatem
fore prædicunt, at Virgilius cum Luna rubuerit, ven-
tum esse ait. At si virgineo suffuderit or a rubere, Ventus erit,
vento semper rubet aurea Phœbe. Et de Sole. Cæruleus plu-
uias denunciat, igneus Euros. ibi quoq; est Sol *συνέριον*, igneus.
Sic Vegetius: Ventu virgentibus igneus. Sumpsit ex Arato.
Τὸ δ' ἐκαστὸν αὐτὸν ἀνέμους. omnia rubra sunt (signa) venti.

Possit quispiam dicere, cum, sunt in Palæstinâ ven-
ti, videri *συνέριον*: valde enim refrigerat regionem posi-
tam plagæ suæ ardentem. Nec ratione caret, si distin-
guamus Solis & Lunæ ruborem, ab aeris rubore hila-
ri & diluto. Nam opus est intensiore & spissiore ali-
quanto rubore aeris, ut astra illa rubeant: medio item
enim facile luce sua vindicant. Itaq; si tenuis sit & læ-
tus rubor vesperti, serenitas erit, si gravior, ut Sol vel
Luna rubeant, ventus erit. Si rubor Lunæ ad nigrotē
tendat, & Solis color variaverit, triste cælo, imber erit.

Tria igitur prognostica diuersa sunt. Cæruleus aeris
color, rutilo tustiore & nigricante, qui Solem & Lu-
nam condit, maculis variet, quo signatur pluuiæ. Ru-
bor aeris lætior qui Solem & Lunam coloret, ille ven-
tos indicat, licet iocrenim, sed copiosa est materies ex-
halationū & vaporum. Deniq; color vespertinus ru-
bens, sed dilutus, qui vel post Solis occasum apparet,
vel Solem uon imbuat victus lucis candore, tūm nec
venti nec pluuiæ expectanda fuerit. Porro Lunæ cor-
nua obtusa aeris per quem videntur spissitudinem de-
signant, ideoq; pluuiam denunciant maiora enim vi-
dentur, si medium densius sit, ita Solis orbis mane per
vapores aspectus maior, at in medio cæli minor appa-
ret. Hæc illi considerauerunt, spiritualia neglexerunt,
negat Christus aliud signum se datūrum, quam Ionæ
Prophetæ de quo c. 12. Plinij etiam prælagia conueni-
unt. l. 18. c. 35.

Conciliatio
v. 1. p. a-
v. 1. 1. 1.

Primumq; à Sole capiemus prælagia. Purus oriens,
atq; non feruens, serenū diem nunciat: at hybernâ
pallidus grandinem: si & occidit pridie serenus & o-
ritur tanto certior fides serenitatis. Concautis oriens
pluuias prædicat: item ventos cum ante exorientem
eū nubes rubescunt. Quod si & nigra rubentibus in-
teruenerint, & pluuias. Cum orientis atq; occidentis
radj rubent, coire pluuias. Si circa occidentem rube-
scunt nubes, serenitatem futuræ diei sponder. Si in ex-
ortu sparguntur partim ad Austrum, partim ad Aqu-

Signa
Tempe-
statum.

lonem, pura circa eum serenitas sit licet, pluuiam ta-
men ventosq; significabunt. Si in ortu, aut in occasu,
contracti cernuntur radj imbrum. Si in occasu ei-
pluet, aut radj in se nubem trahent, asperam in proxi-
mū diem tempestatē significabunt. Cum orientes
dij nō illustres eminebant, quis circumdati nubem
sint, pluuiā portendent. Si ante exortū nubes globæ-
buntur hyemem asperā denuntiabunt. Si ab ortu
pellentur, & ad occasum abibunt, serenitatem, Si
bes Solem circumcludent, quanto minus luminis re-
linquent, tanto turbidior tempestatē erit: Si veto etiā
duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod si in exortu fi-
et, ita ut rubescant nubes, maxima ostendetur tempe-
stas. Si non ambibunt, sed incumbunt, à quocumque
vento fuerint, eum portendent. Si à meridie, & imbræ
Si oriens cingetur orbe ex qua parte is se aperit expe-
ctetur ventus. Si totus defluerit æqualiter, serenitatem
dabit. Si in exortu longe radios per nubes porrigat, &
medius erit inanis pluuiam significabit. Si ante ortum
radj se ostendunt, aquā & ventum. Si circa occiden-
tem candidus circulus erit, noctis leuē tempestatē
tem. Si nebula vehementiorem. Si cadente Sole, ven-
tum. Si ater circulus fuerit, ex qua regione is rupe-
se, ventum magnum.

VERSUS 5.

*Et cum venissent discipuli eius trans
fretum, obliui sunt panes accipere.*

QUESTIO I.

Quomodo obliui sunt panes accipere?

§. 1. P. Recedente vesia dicitur abiisse, Marc. c. 8. 14.
admonet lacum traiecit, abiit enim *transfre-
tum*. In longiore autem profectioem solebant pa-
nes accipere. Nempe antequam nauigarent, obliui fu-
erant, *ὅτι τὸ πῶς ἐν τῇ πᾶσι πλεονεξία ἐστίν*. Negligentiā Apo-
stolorū accusare morosus est interpretis. Fieri enim po-
terat, ut feriā re occupati, Domini miraculis, & sermo-
nibus intenti corporis curandi cogitationē deposue-
rint. Diuina autem ordinatione obliuius contigit, ut
admonitionis sequentis occasio daretur, imo & noui
miraculi, nam Christus eorū sollicitudinem in animo
latentem & debile si dem detexit. Sportas quæ super-
fuerant, aut tui bæ, aut pauperibus distribuerunt, ad
miraculi magnitudinem & certitudinem cunctis in-
dicandam. Proficiuntur igitur & ignorant commea-
tum deesse, donec iam ad stationem peruenirent.

VERSUS 6.

*Qui dixit illis: Intuemini & caute à
fermento Phariseorum & Saddu-
caorum.*

QUESTIO I.

Quid fermentum Phariseorum?

§. 1. O. Cælatione parū de quibus ipsi solliciti erant
Christus eos de fermento Phariseorum ex-
uendo hortatur, geminatione verbo: uē efficaciter
ὅτι πᾶσι χέλε; videte atq; aduertite. Marc. cap. 8. 15. *ἐπὶ τῷ
βλέπετε ἀπὸ ζυμῆς; v. d. discernite, à fermento*. Paulus eodē
simili ab hæreticis cauendum nos hortatur. i. Cor. 5.
modicum fermentum totam massam corrumpit. So-
lo attractu & mistura nocet. Et mirum est totam mas-
sam corrumpi, & accescere fermentum autem à totā
massā non edulcorari.

§. 2. Fermentum *ἡ ζυμῆς* quidam interpretantur
quicquid propriū Pharisæi diuino verbo admisce-
rent, ita fere hæretici. Calu. l. 4. In l. 10. 26. Verum
expositiones multæ, illustrationesque addi verbo
diuino solent, non tamen quæ parē eum ipso
verbis

Non minus verbo habeant potestatem. Improbæ tamen depravationes, quæ amatam reddant maffam diuinorum eloquiorum, fermentum dici potest. Verum non est opus nouam requirere expositionem, cum Christus veram dederit. Luc. 12. 1. *ἡ τῆς ἐκκλησίας*. & vers. 12. de doctrina interpretatur, quidquid enim agebant, amarulentum & noxium erat, cum non animo Deum colendi, sed ex impiæ gloriæ & opum cupiditate procederet, quamuis longe aliud in vulgus iactarent. Hinc etiam doctrina peruersa originem habuit, vt nempe de delectandis parentibus, quæ legem Dei ad traditiones suas stabilendas euerbebat. Hinc doctrinae ota fucata erat & ad libidines eorum composita, ac deinde mores doctrinae similes: quod enim docebant, hoc faciebant.

§. 3. Caluinus fermentum Pharisæicum esse pronunciat, quidquid à Deo non est profectum. Inde concludit. Cum nominatim ab eorum doctrina prohibeat suos Christus, sequitur repudiandos esse omnes, qui sua signenta admittunt verbo Dei, vel quidquam alienum ingerunt, quocumque tandem polleant honoris gradu, vel titulo superbiunt, quare maledicta est & prauaricatrix eorum subiectio, qui vltro Papa commentis, & legibus se subiiciunt.

Respondet. Temerarium esse furorem, damnare omnium magistratum leges, siue Ecclesiæ siue politię, quamuis enim à Deo non sunt profectæ, *apud eos* seu immediate, potest tamen, quæ feruntur, à Deo non esse. Nos quoque eos toto animo detestamur, qui sua commenta verbo Dei admittunt, si vel falsa sunt, vel quæ à Deo, si vera, & tamen D. i verbo æquiparare contendunt, alioqui vitorum sanctorum & doctorum in verbum Dei factos commentarios veneramus. Verbum Dei intelligimus vero, non nudas literas, aut scriptiones, sed textum & verum sensum, verbum etiam traditum, quo sublato, non est quo scriptum credamus. Traditiones autem à Deo profectas, verbū Dei profitemur, tam enim quod Deus dixit, quam quod scripsit, eius est verbum. Nec minoris auctoritatem habet viuū vocis oraculum, quam literis exaratum eloquium. Nec maledicta est subiectio, quæ se Papæ legibus vltro fideles subiiciunt, cum ouium salus sit imperio sui parere pastori, & si sua libertate euagantur exitio reddantur proximis. Ipse Caluinus fateatur, v. 18. Omnes fideles *pari* aggregari. Nam Christus, inquit, hoc commune fore totius Ecclesiæ fundamentum, denunciatis, quidquid piorum in mundo futurum Petro aggregare voluit. Nos igitur Petro aggregari, Petri igitur Successori communicare oportet, & ab eo religionis expositionem expectare. Fateatur etiam v. 18. eximiam Petri inter alios excellentiam notari. Maledicta igitur & prauaricatrix est eorum conuincia qui diuisione facta, postquam à Petri sede decellerunt, per tres quatuorue diuersas & aduersas hæreses apostatarum, Sectatores tandem ad atheismū dilabuntur. audiat igitur fidelis antiquæ fidei assertor Hieronymum potius quam Caluinum. Ille Epistola ad Damasc. quæ est 57. his verbis Caluinum damnat. Quotiam vetusto oriens inter se populorum furore collisus indissimulam Domini tunicam & desuper textam minutatim per fingit dispergit; & Christi vineam exterminant vulpes; vt inter lacus contritos qui aquam non habent, difficile vbi fons signatus, & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideo mihi cathedram Petri, & fidem Apostolicam ore laudatam consui consulendam, inde nunc mea anima postulans cibum, vnde olim Christi regimēta suscepi. Neg. vero tanta vastitas elementi liquentiæ, & interiacens longitudo terrarum, me à pretiosa margarita potuit inquisitione prohibere. Vbi cumq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquila. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos interrupta patrum seruatur hereditas. Ibi cessante terra fecundo dominici semini puritatem centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium auenarum degerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur: in Oriente autem

tem Lucifer ille, qui ceciderat. Supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terra, vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea, virgam ferream & ætænum operiuntur incendium. Quamquam igitur cui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdotē victimam salutis, à pastore presidium ouis flagito. Faceat inuidia: Romani culmini recedat ambitio: cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum: sequens beatitudini tue, id est, cathedra Petri communionē con socior: super illam petram adificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit profanus est. Si quis in arcā Noë non fuerit, peribit regnante diluuiō. Et quia pro meū facinoribus ad eam solitudinem commigraui, quæ Syriam iuncto Barbaria sine disermīnat; nec possum sanctum Domini tot interiacentibus statim à sanctimonīa tuā semper expetere: ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor, & sub onerariū nauibus parua nauicula delitescō. Non noui Vitalem. Melctium respicio, ignoro Paulinum. Quicunque tecum non colligit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

VERSUS 8.

Sciens autem Iesus dixit: quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis?

QUESTIO I.

Cur vocat modicæ fidei?

§. 1. **A**Nxie non modo cogitabant, sed etiam inter se disceptabant, Marc. 8. 16. Christus cogitationum inspector, & verborum remotus auditor exemplo ostendit; eos de panibus sollicitos esse non debere.

Quæstio *des.* Porro appellat, non quod de prædestinatione dubitarent, sed quod nescirent vnde sibi victum pararent. Fidei defectus in eo cernitur, quod cum Christus fermenti induceret mentionem, illi se reprehendi putarent, quod panes non accepissent, & Christum eā de re tanquam damno loqui aliquo. Itaque quamuis vidissent eum turbas pascentem pane multiplicato, non tamen credebant id eum iam posse facere, non quod re verā iudicarent, id eum non posse, sed quod solliciti non exercebant fidem, quod crederent illum posse. Ommissione igitur actus delinquant, non autem contra fidem iudicium conceperunt. Ita crebro fieri solet dum languidā fide in aduersis tristamur, vt non cogitemus Dei potentiam, atque inde fiduciam capiamus. De hac incogitantia grauius eos Christus increpat: vt monet Chrysostomus: nam & in ipsum Dominum quodammodo *Quæstio* *des.* erat contumeliosa, quasi fermenti mentionem ideo faceret, quod panes deesse sciret, ideoque sollicitus esset.

§. 2. Quid porro hic *Quæstio* *des.* Non est defectus fiducia, quæ certi esse deberent se prædestinatos, se fidē amittere non posse, se semper iustos esse mansuros. Igitur nec *Quæstio* *des.* magna fides, est talis fiducia. Ap. Fides non parētque quantum à vero abhorrent, qui fidem illam præsumptione definiunt. Quid ergo hæsitant? Quia electionis, panes non accepimus; hoc enim intra se dicebant. Et Christus; quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Hæc igitur cogitatio erat, in qua modica fides cernebatur, nempe anxia de pane disquisitio, & quod ad Christi potentiam, quam recentissimè experti erāt, se non reflecterent, vt omnem sollicitudinem ex animo reicerent. Hic vnicus igitur locus satis supetq; demonstrat: quid magna, quid parua fides sit in Euange-

Dd

lio;

lio; Christus cum vobis eius obiectum charissimè ob oculos ponit, ut dubitare non sit iam contumacis, sed etiam amentis.

VERSUS 13.

Venit autem Iesus in partes Caesarea Philippi & interrogabat discipulos suos dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis.

QUESTIO I.

Quae Caesarea Philippi?

Caesarea Philippi in sine terra sancta.

§. 1. **D**ilerte dicitur Καίσαρεια τῆς Φιλιππῶν *Caesarea* non alterius, sed quam extruxit Philippus Tetrarcha in honorem Tiberii Caesaris, Ioseph lib. 18. c. 3. & lib. 20. c. 6. Diuersa est ab illa quam Herodes in honorem Augusti aedificauit. Haec enim ad Libani radices posita est, dictaque olim Laſem, & Laſ, Ios. 19. 47. Iudic. 18. 29. Deinde postquam eam tribus Dan occupauit, ab ea tribu dicta est Dan. Terminus erat sanctae terrae Libanum versus. Pancada appellabant gentiles. Altera Caesarea olim Turris Stratonis dicta est. Constat itaque Christum ad extremos vsque fines terrae sanctae pertenuisse.

QUESTIO II.

Cur ex discipulis quærit hominum opinionem?

Leſio.

§. 1. **Q**uestio instituitur in partibus, Caesarea Philippi, seu Syrus habet *Ναὶ φιλίππων* in regione, siue loco. Marc. 8. 27. in viâ facta ait. Luc. 9. 18. cum esset solus orans. Non est vlla inter veritatis assertores pugna. Egressus enim in vicos Caesarea Philippi, in viâ ubi subsistit & in locum solitarium horum scilicet aliquem, secessit & orauit ac cum discipulos interrogauit. Hunc enim in modum concilianda sunt quae apud Euangelistas narrantur.

§. 2. Graeca non leguntur in diuersis exemplaribus eodem modo. Vulgata habent *τίνα με λέγουσιν εἶναι υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου*; *Quem me dicunt esse hominem, filium hominis*; seu, qui sum filius hominis; alii libri omittunt pronomen *με*, Nonnulli etiam: *filium hominis*, Syrus, *me*, bis repetit. *Quid dicunt super me homines me esse filium hominis*; vel *qui sum filius hominis*?

Lucas & Marcus constanter habent, *τίνα με λέγουσιν*, & omittunt *υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου*, *filium hominis*. Hieronymus pronomen omisit, Erasmus in codicibus nonnullis ait, tantum esse ea, quae sunt apud Marcum & Lucam. Beza *με*, additum purat ab aliquo qui timuerit, ne non de se Christus, sed de aliquo tertio loqui videretur. id non fuisse difficile putat, quod formula loquendi de se quasi de tertio aliquo, sit in Graeca & Latina lingua aliena. Denique eos accusat, quod Hebraeam linguam contemplerint, quae res fecerit, ut plerisque in locis miserabiliter cœcutierint. Ipse tamen, quia in anchorato Epiphani inuenitur, retinendum sentit.

Respondet, ad rem ipsam quod attinet, dubium non est, Christum vlturpasse pronomen; quia apud Marcum & Lucam est, & in plerisque Matthaei exemplaribus. Deinde cum plurima & correctâ habeant etiam Filium hominis? id quoque dixit. Fieri potuit ut bis interrogaret, cum ad primam vocem non conti-

nua responderent, cum fieri amat, cum quaestio est in opinata.

Quod Beza veteres ignaros Hebraeae pronunciat, malitiosè facit, cum tot autores linguæ Hebraeae non modo imperitos facit, sed etiam contemtores. etenim ex magnis autoribus nullum noui Hebraei idiomatis non amatorem. Quamuis autem eam linguam multi ignorarint, plurimi tamen ut Dionysius, Origenes, Epiphanius, Hieronymus accuratissimè nouerant, neque enim Origenes *Ἐξαπλα*, & *Ὀκτοπλα* sua ignarè linguarum scripsit. Quod vero in plerisque miserabiliter lapsos comminiscitur, non alio modo interpretor, nisi quod lapsum censeat errorum Calvinisticorum condemnationem. si aliquem in aliquo lapsum diceret, in tanta Scripturarum obscuritate mirum videri non deberet. sed in plerisque lapsos esse, & quidem miserabiliter, impudentius dicitur, quam vt credi possit. Magistri illi Ecclesiarum fuerunt magna parte martyrio aut miraculis clari, virorum Apostolicorum conciones, & scripta habuerunt, ut nos eronem in plerisque accusare non modo impium sit, verum etiam stolidum.

Quod ait in Graeca & Latina lingua vltatum non esse, vt de se in tertia persona quispiam loquatur, non mille non exemplis, sed integris commentariis refutatur. Nemo dicere id poterit, qui vel Xenophontis *ἡρώδης*, vel Iulii Caesaris historiam viderit.

VERSUS 14.

At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij vero Ieremiam, aut unum ex Prophetis.

QUESTIO I.

Quem esse Iesum homines opinabatur?

§. 1. **O**mnes in eo conueniebant esse vnum ex prophetis, alij Baptistam, alij Eliam, alij Ieremiam veterem prophetam esse existimabant, quod suum seculum tantæ Virtutis secundum esse non putarent. Haec tamen fuit opinio non omnium, sed plurimorum: Nam Pharisei & scribae prophetam negabant: multi credebant filium Dei, & nonum prophetam. Caesarea interrogasse aiunt. Chryl. & Theophilus, quod longius à Iudæis Zelotis abessent, ideoque liberior responsio dari posset. Verum hic separauerant sine Iudæis arbitris rogari & respondere poterant, sciebat ipse, quid de se quisque cogitaret, sed quaestionem mouet, ut veritatem ostendat. Iudicia populi errantia, Petri vera monstraret. Denique monet, raro turbas de suis doctoribus rectè iudicare, nec gloriam propriam, sed salutem errantium quaerendam. Sententiam Phariseorum & Saduceorum omittunt, quia odii, inuidiae & malitiae erant, ita S. Chryl. ost.

§. 2. Ioannem videntur existimasse quod baptizaret; Etiam, quia reditum eius expectabant.

Ieremiam, quia ille singularim intercedebat pro populo Dei. 2. Macc. 15. aut vnum ex prophetis. V. G. Helisam, qui tot miracula fecit, aut alium quemuis siue id factum *μετεμψύχωσι*, seu *μεταγίγνεσθαι* Pythagorae existimant, siue resurrexisse putarunt. In prior opinione est Iansenius, Baronius, alii. Mihi probabilius de resurrectione cogitasse, hanc enim credebant plerique transmutationem, ut gentium signum plures horrebant.

VERSUS

VERSUS 15.

Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis?

QVÆSTIO I.

Quem Apostoli Iesum dicunt?

§. 1. **P**etrus cæteris tacentibus respondet, & quantum Apostolica fides ab opinionibus vulgi differt, insigni confessione demonstrat. Primo Christum appellat, deum, filium Dei viui. Christum officio, regem Iudaæ, & sacerdotem; Filium Dei viui, viuum ipsum & naturalem. Magnum diuinitatis Christi argumentum. Nam cæteri qui Baptisma, aut vnum ex prophetis estimabant, filium Dei adoptiuum credebant; Petrus autem maius aliquid indicauit, nempe naturam esse filium Dei. Hilar. in com. & de Trinit. lib. 6. Dyoni. Alex. contra Arianos. Athanas. serm. 3. contra Arian.

§. 2. Bla phemant tamen Christi maiestatem Ariani in Translucania ministri. l. 2. c. 7. & Blandrata. disp. 6. Albani. Ideo Christum dici filium Dei viui, quia de Spiritu sancto, non de viro conceptus fuerit. Scriptura tamen hoc effigium occultant. Si enim ideo solum Dei filius, quia à Spiritu sancto in utero formatus est, ergo filius Spiritus sancti dici potest. & debet: at Spiritus sanctus ab eo procedit & in sanctissimæ Trinitatis inuocatione, filius præponitur Spiritui sancto.

Deniq; si non alio modo, quam Adam atq; Angeli filius Dei diceretur, nempe creatura sine Patre producta, vel à solo Deo, non est causa cur tantopere cæteris præferatur, aut filius Dei viui dicatur, quasi filius naturalis Dei. Est autem firma confessio, veraque & inuolabilis fides, inquit S. Hilar. Ex Deo Deum filium profectum esse, perfectæ confessio est, qualis Petri est, qui complexus omnia, qui & naturam & nomen eius expressit, in quo summa virtutum est, atque ultra humanos oculos respexit, non quod ex carne & sanguine est, conueniens, sed Dei filium celesti patris reualutione conspiciens, dignusque iudicatus est Petrus, ut prima luminis in Christo esse cognosceret.

§. 3. Petrus respondet: fide enim & charitate emittitur, ut Hieronymus & Hilarius. non Commissarius quoniam, nesciebat enim sensum omnium, sed omnium silentio eius responsum probatum est. Deinde quia Princeps erat, ut Chryl. homil. 55. & dignitate primæ, ut Cyprianus. Abulensis: sane inter causas recensent, quod Petrus futurus esset vniuersalis Pastor, ideo per eum solum factam esse confessionem, ut consisteret talis esse tuendam fidem, qualem prædicat Romana Sedes, quæ est caput & mater Ecclesiarum, cui Petrus præfuit.

§. 4. Cum vero filium Dei viui vocat, Apostolica sententia hæc in Nestorianam condemnat. Vnam enim personam in Christo assueuerat. Quæstio à Christo proposita est. Quem dicitis me esse, qui sum filius hominis? Respondet Petrus. Tu es Filius Dei viui. Filius enim hominis est filius Dei, non alia persona filius hominis: alia, filius Dei, sed vna eademque persona. Insignis itaque locus est contra Nestorium. Christus autem eodem deinde modo Petro respondet, eum quoque qui Petrus est, eum esse super quem sit ædificaturus Ecclesiam. Nestorius Christi personam distinxit, Petrus viuum Deum & hominem agnoscit. Vide Cyprianum Alexand. de fide ad Reginas. quod Iesus Christus, Christus sit Dei filius & Dominus, idem, Epistol. ad Nestorium. Iren. lib. 3. cap. 18. Hippolit. ad Psal. 2. Eustachius Antiochen. sermou. in illud: Dominus creauit. Proclad Armenios. Ildorus Pelusior. lib. 3. Epist. 130.

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

Concilium Chalced. Act. 5. Concilium 5. Constant. Maximus monachus, de duabus in Christo naturis. Eutychianus Papa ad Ioannem & Episcopos Bæticæ. Cælius Papa ad Felicem. Ambros. lib. de fide c. 6. Eucherius Lugdunens. Dominica in pentecoste. Boëtius de duabus in Christo naturis, & vna persona. Ioannes 2. Papa de duabus in Christo naturis. Greg. Mag. lib. 18. in Iob. cap. 27.

VERSUS 17.

Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus & Simon Barlona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.

QVÆSTIO I.

Cur Petrus beatus?

§. 1. **H**onoris causa Petrum ita compellat: ut dicat Simon Barlona, appellatione enim parentis eum sibi commendatum asserit. Latina & Græca quædam exemplaria habent Simon Ioanna, & Ioanna. Ioanna an. 21. 15. & 16. & 17. Simon Ioannis dicitur. Hoc loco cum Syri. cædicant ברא ברא Beradeiauna, plerique interpretantur filium columbæ, verum cum sæpius dicatur filius hominis, non est dubium, hoc quoque nomen esse contractum ex יחזקאל Iechanna. omisso ה littera gutturali. Syrorum enim & Chaldaeorum est illa contractio. imo & apud Hebræos in nomine Ioannis esse solet. Nam primo dicitur יחזקאל Iehouachanan, inde Iouchanan, vel Iochanan, tandem Ionan & terminatione Syra Ioanna. Sic ex בעל bagbal, faciunt בעל begbil, & quia ב hic vix auditur: Bil, & bel, pronunciant, non iam primum vocatur Petrus, sed initio vocationis ita appellatus est, ut habet August. lib. 2. de consensu Euang. & constat ex Marc. 3. 16. Luc. 6. 14.

Vna est pars beatitudinis ex confessione ad tantum decus esse electum Chrysost. egregie explicuit: quem admodum tibi Pater ut me cognosceres dedit, ita tibi ego clauis regni celorum do, sicut Pater tibi diuinitatem meam manifestauit, ita tuam ego tibi excellentiam ostendo.

§. 2. Beatitudinis causam reddit, quia fidem veram, non caro & sanguis, nullus homo, nulla ratio, aut ingenium, sed Pater celestis reuelauit, arcana & superna reuelata naturali virtute. Fides n. de Deo, non est à mundo, sed à Deo. Ita Synodus Chalced. Act. 3. Ter beatissimus, & omni laude dignus beatus Petrus Apostolus qui est petra, & credido Catholica Ecclesia, & recta fidei fundamentum. Wittakerus excipit, Est, non fuit. At si tum erat, igitur & ante fuerat: caput esse cum illi hoc Christus dixit, non desuit esse, quia in successoribus manet. Et peculiare hoc Petro non aliis Apostolis tribuit. atque hoc est quod Nazianzenus Petrum esse talem petram, cuius fidei etiam Ecclesia fundamenta concredita sunt. Alia nempe ratio Apostolorum, & Episcoporum, illos enim per Petrum Deus sustentat. Mira cauillatio hominis hæretici, esse, non fuisse: quasi vero non fuerit antea si tum erat. Quorsum vero illa verborum occupationes, si de re constet sententia Concilii, neq; aliter quam de dignitate Pontificis Romani potest intelligi.

VERSUS 18.

Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam.

Dd 2

siam

*siam meam, & porta inferi non
præualebunt aduersus eam.*

QVÆSTIO I.

*Cur dicit: Et ego dico tibi, quia tu es
Petrus?*

Petrus.

§. 1. GRæca habent *Καὶ ἐγὼ λέγω*; sed & ego dico tibi, particula *δε* à quibusdam libris abest, noster interpret non legit. Syrus habet *ܐܢܬܐ*, etiam, itaque nostro more legit. His tanquam solennibus verbis diuina prouidentia fundamentum Hierarchiæ Ecclesiasticæ posuit: magnam enim vim habent illa verba: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus. Certe hoc quilibet dicere illipoteuit, qui nomen eius nosset, at Christus magnum in eius nomine mysterium esse indicat, ac si dicat. Tu es ille Petrus super quem Ecclesiam edificabo. Iustinus quoque de veritate Christianæ religionis: Atque ex discipulis suis unum Christum, Simonem prius nominatum Petrum appellauit, quod se per Patrum, sui reuelationem Dei filium esse cognouerit. Prius scilicet Simonem, hoc est, obediens, deinde Petrum, hoc est, firmum appellauit. Interrogatus enim de filio hominis, responderet de filio Dei, ut Augustinus monet.

§. 2. Petrus lingua Syriaca dicitur *ܐܬܬܐ* Kipha, quod Latini & Græci suo more immutant, & dicunt Cephas. Syrus ita habet *ܐܬܬܐ ܕܠܝܬܐ ܕܥܦܐ* danth hu Cipha, tu ille Cipha deinde *ܐܬܬܐ ܕܠܝܬܐ ܕܥܦܐ* Veghal hada cipha, & super hanc Cipha. Idem itaque est vocabulum Cipha, quod Petrus, & Petra dicitur Latinis. Itaque in Syro non est agnominatio, sed vnum omnino vocabulum, Cipha quod est Petrus, & Cipha super quam Ecclesia ædificatur: Quod fatentur Iunius Tremellus, Beza, Piscator, & qui minus rudes sunt Calviniste. Quin etiam *ܐܬܬܐ* & *ܐܬܬܐ* in Græca lingua idem sunt ut etiam Beza fatetur. Itaque cum dicitur: super hanc Cepham, intelligitur ille Petrus, de quo facta est mentio. Græcus non vertit *ܐܬܬܐ* sed *ܐܬܬܐ*, ut magis appositè metaphoram exprimeret: super saxo enim, non homine accommodatè ædificium fit ut dicitur.

§. 3. Porro futilia sunt, qua Danaus, Iunius, alii adferunt, Petra femininum non conuenire Petro Masculo, Syriacè Cepha præponi articulum, Petrum vnum esse lapidem, non sufficere in fundamentum, opus esse saxo magno, rupe, caute, monte.

Respondeo. Cum metaphorice Christus loquitur, non haberi verborum, sed rerum inter se similitudinem rationem: Homo dicitur belua, scelus, Virago, Caro, Apostoli, lux: Ioannes lucerna, duo testes in Apocalypsi duæ oliuæ. Ita Petrus Petra: nullo generum respectu. Deinde articulum præponi proprius nihil notat. Quin & Cepha rupes est, munitio, fortitudo. Ita Elias Iudæus etiam interpretatur & Rabbi Eliezer *שמועון בן יואן היה אהרן מן למירון של ישרעל* Simeon filius Cepha fuit vnus ex discipulis Iesu. Vbi fallitur ignorantia nostrarum rerum, cum vocat filium Cepha. Recte tamen exponit Christianorum sententiam cum addit de quo in Evangelio, quod ipsis est, nomen eius fuisse initio Simon Bariona. Iesum autem vocasse illam Cepha, quod fortitudinem & munitiorem significat, quod ille vocat *ܐܬܬܐ* & *ܐܬܬܐ* chozec mibzar, adiungit Chaldaice, seu in Thargum vocari *ܐܬܬܐ*, quod significat fortitudinem; & petram ideo innuisse Iesum, quod futurus esset caput fidei suæ, ideoque vocasse eum Cepham. Ita ille de Thisbi,

Ex quo planum est, Petrum, saxum, rupem
munitionem, fortitudinem
significare.

QVÆSTIO II.

*Super quem ædificabit Ecclesiam
suam?*

§. 1. NONnulli, ut Hilarius lib. 6. de Trinit. Nysenus contra Iudæos Chrysostomus, Cyrillus, super fidem Petri & confessionem ædificari Ecclesiam aiunt. Sic Chytræus ait, omnes fideles Petros esse, & super eorum fidem Ecclesiam ædificari. Idille ex Origene, Tractat. in Mathæum.

Respondeo. Magnum aliquid Petro & nouum attribuit, hoc autem loco aliud fingi non potest, nisi quod super eum Ecclesiam ædificaturum dixit. Implet etiam contextus hoc indicat, Perinde est enim ac si dicat: Tu es Petrus, seu petra, super quem edificabo Ecclesiam meam. Quod ad Chytræum attinet, omnino stolidum est omnibus tribuere, quod ne quidem Apostolis omnibus Christus largitur. Beatum Petrum dicit, à patre ei reuelatum, ille solus locutus respondens Domino: Itaque solus etiam hic fundamentum ponitur, quamuis enim Chrysostomus & Augustinus arbitrentur, pro omnibus eum respondisse, non tamen sic intelligendum, quasi hoc ab omnibus commissum fuerit; nam non omnes beatos dixit: nam si omnium fuisset responsio eadem, etiam par fuisset præmium.

§. 2. Authores porro, qui super fidem, aut fidei confessionem ædificatum aiunt, non ita intelligendi sunt, quasi negent super Petrum ædificatam, fidem enim causam esse dicunt, cur super Petrum sit extitit. Sic Ambrosius lib. de resurrectione ait, non corpus Petri, sed fidem super aquas ambulasse. Non ignorauit verè corpus ambulasse, & cœpisse mergi, sed fidei fuisse efficaciam, non corporis proprietatem, causam confiderauit, non opus ipsum. Ita se ipsi Authores exponunt: Itaque super Petrum credentem & confitentem Ecclesiam censent ædificatam. Nam Hilarius, super hanc confessionis Petram, Ecclesie ædificatio est. Petra autem confessio, est Petra confitens; non ergo separat à Petra confessionem. Et Cyrillus lib. 4. de Trinit. Petram opinor nihil aliud quam inconcussam & firmissimam discipuli fidem vocauit.

Non potest autem absolute super confessionem ædificari. Nam cum dicat Christus se ædificaturum, alio modo de fide Petri, quam de beata Virgine, Baptiste, aliorum fide loquitur, super eorum fidem aut confessionem non ædificauit sed super Petram ædificaturum pollicetur.

Deinde cum Ecclesia sit hominum cœtus, voceturque domus spiritalis, cuius fundamentum est Christus. Deinde Prophetæ & Apostoli, pari analogia dicendum est, cum Petrus sit Apostolus, vocandum fundamentum, eodem modo quo Prophetæ & ceteri Apostoli, videlicet, ut Petrus credens, confitens sit fundamentum, non separata fides, aut confessio. Hæc enim in causa debet par eius esse ratio. Licet hæc prærogatiua sit, quod fundamentum sit vicinior, quam cætorum & inter duodecim fundamenta primum. Hic & Ioannes in Apocalypsi ex lapidibus preciosis fundamentum esse videt, nempe homogenea & similia ipsi ædificio seu ciuitati.

§. 3. Non est tamen negandum, fidem Petri fundamentum suo quodammodo esse, seu potius rationem fundandi, aut causam cur fundamentum sit Petrus & Petri successores. Promisit Christus fidem eius non defecuram, vnde certitudo cõstat, eorum quæ à Pontifice in causa fidei, solenniter, atq; ex officio definiuntur. Ita Amb. l. 6. in Luc. c. 9. Chryl. hom. 55. in Matt. Cyrill. l. 4. de Trinitate.

§. 4. Ob-

§. 4. Obicit Surlinius *seclaves accepit, ergo ab alio, non*
est ergo summus Paterfamilias.

Respondeo. Deum esse Patremfamilias, Petrum
 Oeconomum & Ianitorem. Non enim summus est
 Petrus absolute, sed hominum, in hoc officio: Ideo
 Vicarius Sibrandus Petrum improprie concedit dici
 fundamentum. Quod verum est quia spiritale funda-
 mentum metaphorice est; & in hoc ipso genere fun-
 damenti Petrus secundarium est fundamentum, sed
 in secundariis primum; cum enim sint duodecim fun-
 damenta duodecim Apostoli, primum est Petrus. Si-
 brandus impium putat Ecclesiam edificari super Pe-
 trum, nam ad fidei eam super Christum, est Christo
 per fidem inferi, ac impium est dicere, eam Petro per
 fidem inferi; ac fallitur & fallit Sibrandus. Non enim
 Christo per fidem tantum insita est Ecclesia, sed ab eo
 regitur & sustentatur, alio autem modo à Christo, al-
 io à Petro: alio modo nos Christus, alio Paulus sal-
 vos facit. Nihil magis Philosophiæ aut Theologiæ
 aduersum, quam cum eadem Deo & creaturis tribu-
 untur, censere eodem modo dici. Deus omnia
 regit, alit, Dominus, Pater, Iudex est. Patentes
 etiam & Principes regunt, alunt, Domini, Patres,
 Iudices sunt, sed longe alio modo. Sic Deus Eccle-
 siæ fundamentum est, & alia fundamenta sustentat.
 Terra fundamentum est ædificiorum, Deus terram
 sustentat. Hæc ergo omnia frivola sunt, quando con-
 stat, nomina creatori, & creaturarum communia,
 multo aliter de creatore, aliter de creaturis dici. Quod
 nemo in Categotiarum serie versatus ignorare solet.

§. 5. Insurgit Musculus, non posse ab vno totam
 Ecclesiam regi, id ex Schmalcaldico libello Lutheri
 de potestate Papæ sumptis. Idem sensit Beza in Con-
 fess. artic. 21.

Respondeo. Posse omnino; constitutis Patriar-
 chis Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, vniuersis sit
 cura generalis, cæteri in parte sibi commissâ admini-
 strant, non vti Vicarii Pontificis, sed vti veri Episcopi.
 Quod si de singulari & immediata omnium cura aga-
 tur, ne vnum quidem Episcopatum vnus adminis-
 trare possit. Paulus ceteri. Corinth. 11. curam totius or-
 bis Ecclesiæ gessit. Id vero in Monarchiâ etiam
 facilius est quam aristocratiâ, imo in plurius guber-
 natione, vix est possibile. quomodo ex omni orbe
 communitate pari omnes potestate præditi, ut res desi-
 nant; quin apparuit Romanum Imperium cum ef-
 ferat plurimum rectus ab vno, quam pluribus admi-
 nistratum.

§. 6. Caluinus in Harmoniâ impetu fertur, sed ex-
 tirationes, & verum. Porro ne longior sum, quam illud
 Pauli inter nos pro certo & confesso habendum sit, non alibi
 posse fundari Ecclesiam, quam in Christo solo, non sine sacrile-
 gio blasphemio aliud fundamentum Papæ commentus est. Et
 cerè quam opere vel vno hoc nomine tyrannidem Papæ detesta-
 ri nos docet, nullis verbis exprimi satis potest, quod in eius
 gratiam sublatum fuerit Ecclesiæ fundamentum, ut aperte in-
 iuriæ gergat animas absorbeat.

Respondeo. Tum vero hominem deprauatum
 esse improbiissimum, cum institutis & pietatis se cau-
 sam agere simulat. Primo enim pro certo & confesso
 accipio: solum Christum esse Ecclesiæ fundamen-
 tum, seu lapidem angularem inimum, cui tota structura
 nitatur. Deinde hoc fundamentum, æternum, immo-
 bile, omnipotens esse. Tertiò alia esse fundamenta se-
 cundaria, creata, ædificium sustentantia, quæ tamen &
 pars sunt ædificii, & primo fundamento inniuntur.
 Nam Apocalyp. 21. vers. 14. Duodecim ciuitatis iero-
 solymorum fundamenta sunt & illis inscripta duode-
 cim nomina Apostolorum. Quo loco fundamenta
 vocantur Apostoli, cura nomina eorum inscripta sint

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

lapidibus preciosis. Nec mirari decet, si Apostolos
 fundamenta dicat Ioannes; cum Pignetius, quem
 citat in eo loco Augustinus Marloratus, dicat *Aposto-
 los & omnes verbi Dei ministros illis fundamentis significari: &
 causam reddat: Sunt enim inquit in medio populi puri-
 tate doctrina, & vita integritate, diuina claritatis splendo-
 rem emittentes.*

Quia Marloratus per fundamenta ceterum piorum
 intelligit, vel etiam yralii, promissiones & testimo-
 nia Dei. Certum igitur esse debet, manente primo,
 summo, immenso, increato immobili, æterno, immu-
 tabili, primo, inquam, fundamento Christo, alia
 quædam fundamenta infinitis modis minora in eodẽ
 esse edificio. Nec sacrilegam esse blasphemiam eorũ,
 qui id agnoscunt, qui Petrum, Linum, alios, funda-
 menta agnoscunt, non magis à Christo in alium trans-
 ferre fundamentum, quam eos, qui in ministros Cal-
 uinianos conferunt. Cur igitur sacrilegum os, ma-
 ledicit sanctis Patribus, qui fundamenta secundaria
 agnoscunt, & non aduertit se Ioannem acculare, imo
 in Spiritum sanctum blasphemum esse, qui duode-
 cim fundamenta recenset? De loco ad Ephes. 2. vers.
 20. dicam, cum eam Epistolam explicuero. Hoc tan-
 tum modo moneo, non esse Papam, aut Monarchas,
 qui Petrum fundamentum in primi appellant sed san-
 ctissimos martyres Cyprian. Ep. 40. Deus vnus est, &
 Christus vnus & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Pe-
 trum Domini voces fundat. & Epistol. 71. Nam nec Petrus,
 quem primum Dominus elegit, & super quem edificauit Ec-
 clesiam suam, &c. Eadem de vnitæ Ecclesiæ. Sic Mar-
 cellus 1. Epistol. Hilarius in Psalm. 131. Petrum primum
 filij Dei confessorum appellat. & capite decimo sexto in
 Matthæum. O in nuncupatione noui nominis felix, & Ec-
 clesiæ fundamentum. Ambrosius lib. vnde decimo. de mi-
 rabilibus. Petra dicitur (Petrus scilicet) Eo quod primum
 in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam Saxum
 immobile, totius operis Christiani compagem, molemque con-
 tinet. Et sermon. 68. Sic Hieronymus lib. 1. aduer-
 sus Iouinianum. lib. 1. aduersus Pelag. capit. 4. Augu-
 stinus sermon. 5. de Petro & Paulo. Dignum qui ad-
 ficandis in domo Dei populi lapis esset ad fundamentum, co-
 lumna ad sustentaculum, clauis ad regnum. Athanasius Ep-
 ist. ad Felicem, Concilium Nicenum primum, can.
 39. Basilus ad cap. 2. Itai. & lib. 2. contra Eunoniu; &
 Cæteros omitto, hos paucos citauit, ut appareat,
 quales & quætos viros sacrilegæ blasphemie reos
 faciat.

§. 7. Wittakerus alio etiam argumento vituit.
 Causa efficiens non est fundamentum; quia exte-
 rius aliquid est, fundamentum edificio internum est.
 Petrus est causa efficiens ædificii, non igitur funda-
 mentum.

Respondeo. In Metaphoricis & archiectum &
 fundamentum idem esse. Deus mundum archiecta-
 tus est, eius fundamentum est. Quod si cum Wit-
 takero sentiendum est; Christus esse fundamentum
 non potest, nam ipse sibi Ecclesiam parauit, ille ædi-
 ficauit. Par ratio est in capite; Christus est caput
 Ecclesiæ, & tamen archiectus Ecclesiæ. Nec tamen
 tamen est, ne non possit esse caput, si sit archite-
 ctus, aut non sit architectus, si sit caput. Hæc in con-
 trouersiam vocare est Sophisticen odiosam veritatis
 vexatrice exercere, & Theologiam pueris ridendam
 proponere. Quis enim si audiat Romulum esse Ro-
 mani Imperii conditorem, non mox eodem modo
 argumentabitur: ergo caput Imperii non est, non rex
 igitur; sed regno suo exterius. Apagè eiuscemodi apia-
 nas: anilia sunt deliramenta.

§. 8. Fundamentum esse Petrum Musculus negat.
 Non potest esse, inquit, fundamentum, qui moritur;

D d 3

nam

Adm. G. W. 117
 Evangelia
 C. 117

Qui Petrus
 vocent fundamen-
 tum.

Fundamen-
 tum & archi-
 ectus idem.

nam ædificiæ eterni perpetuum fundamentum esse debet.

Respondeo. Apostolo eum contradicere, qui Ephes. 2. ædificatos nos ait super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, qui mortui sunt. Et Ioannes duodecim fundamenta agnoscit. alioquin nec Christus fundamentum esset, mortuus enim est; Multo minus ministri Calumnianorum; moriuntur enim & illi. Mortiuntur quidem Pontifices, sed fundamenta manent, dum Successor in potestatem mortui venit.

§. 9. Deinde obicit: Si Petrus fundamentum, cur non Antiochenæ Ecclesiæ illa prærogatiua manet, Nam ibi etiam Episcopus fuit.

Respondeo. Petrum ipsum causam esse, qui iussu Domini Cathedram Antiochiæ Romanam transtulit, & Romæ sibi Successorem constituit, audiendus hac in re Augustinus, Epistola 165. Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & verius ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ fig. amgerenti Dominus ait. Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferorum non vincet eam. Petro enim successit Linus; Lino, Clemens; Clementi, Anacletus; A-

Pontificum
ordo. nacleto, Evaristus; Evaristo, Alexander; Alexandro, Sixtus; Sixto, Thelephorus; Thelephoro, Hyginus; Hygino, Anicetus; Aniceto, Pius; Pio, Soter; Soteri, Eleutherius; Eleutherio, Victor; Victori, Zepherinus; Zepherino, Calixtus; Calixto, Urbanus; Urbano, Pontianus; Pontiano, Antherus; Anthero, Fabianus; Fabiano, Cornelius; Cornelio, Lucius; Lucio, Stephanus; Stephano, Xystus; Xysto, Dionysius; Dionysio, Felix; Felici, Eutychianus; Eutychiano, Hainus; Haio, Marcellinus; Marcellino, Marcellus; Marcello, Eusebius; Eusebio, Miltiades; Miltiadi, Syluester; Syluestro, Marcus; Marco, Iulius; Iulio, Liberius; Liberio, Damasus; Damaso, Siricius; Siricio, Anastasius. In hoc ordine successione nullus Donatista Episcopus invenitur. Sed extraneus ex Africa ordinatum miserunt, qui paucis præfatus Aphris in vrbe Romæ Monachum vel Cuzupitarum vocabulum propagavit.

Augustinus dubitavit de loci expositione, de Petri principatu nequaquam. Questionum veteris & novi Testamenti. questio. 75. Dicunt ergo Exaltatores didrachma ad Petrum Apostolum. Magister vester non soluit didrachma, &c. Quo dicto, Magistrum, ut pro omnibus discipulis solueret, conuenerunt. Saluator autem cum pro se & Petro dari iubet, pro omnibus exsoluisse videtur: quia sicut in Salvatore erant omnes causa Magistris: ita & post Saluatorem in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit esse caput eorum, ut pastor esset gregis dominici. Nam inter cetera dicit discipulis, vigilate, & orate ne intretis in tentationem.

Et Petro dicit, Ecce Satanas expostulauit, ut vos ventiler sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quid ambigitur? pro Petro rogabat, & pro Iacobo & Ioanne non rogabat, ut ceteros taceam? Manifestum est in Petro omnes contineri: rogans enim pro Petro pro omnibus rogasse dignoscitur: Semper enim in præposito populus aut corripitur, aut laudatur. Quia & alio loco dicit, Ego pro his rogo, quos mihi dedisti Pater, & volo, ut vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Tractat. 56. primum dicit Apostolorum: de Baptismo libro secundo, capite primo, primatum illi concedit.

§. 10. Denique aliam sententiam Augustini obtendunt Tractat. 50. in Ioan. Augustinus ita disputat. Quomodo intelligendum est, me autem non semper habebitis? Nolite expauescere. Iude dictum est. Quare ergo non dixit habebitis, sed habebitis? Quia non vnus Iudas. Vnus malus corpus malorum significat, quomodo Petrus corpus bonorum, imo corpus Ecclesiæ, sed in bonis. Nam si in Petro

non esset Ecclesiæ Sacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo clauis regni cælorum: quæcunque solueris in terra, soluta erunt & in cælis: & quæcunque ligaueris in terra, ligata erunt & in cælo. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesiæ: Si autem & in Ecclesiâ sit, ut qua in terra ligantur in cælo ligentur: & quæ soluantur in terra soluantur in cælo: quia cum excommunicat Ecclesiâ, in cælo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Ecclesiâ, in cælo soluitur reconciliatus. Si hoc ergo in Ecclesiâ sit. Petrus quando clauis accepit, Ecclesiâ sanctam significauit. Si in Petri personâ significati sunt in Ecclesiâ boni, in Iuda personâ significati sunt in Ecclesiâ mali: ipsis dictum est, Me autem non semper habebitis. Quid est enim non semper? Et quid est semper? Si bonus es, Si ad corpus pertinet, quod significat Petrus: habes Christum & in presenti, & in futuro. In presenti per fidem, in presenti per signum, in presenti per baptismatis sacramentum, in presenti per aliarum cibum & potum, &c.

Hic Augustinus aliud non docet, quam Petrum significasse corpus bonorum, sicut Iudas malorum. In Petro dicit esse sacramentum Ecclesiæ, non quod non verè accipere Petrus potestatem clauium, sed quia & caput, & corpus Ecclesiæ proinde representans accepit. Sicut Iudas ipse ita significat corpus malorum, ut non metaphoricè, sed vere proprieque Dominum prodiderit. Ita Petrus corpus bonorum, ut vere proprieque clauis accepit. Non est hoc Petro tantum dictum, ut priuato, sed Petro ut capiti, ideo omnibus Successoribus in Ecclesiâ futuris. In Ecclesiâ autem fieri dicit, & Ecclesiâ dicit excommunicare, cum tamen id Antiles non populus faciat. Discite dixit Tractat. 124. in Ioan. Hoc agit Ecclesiâ spe beata in hac vita ærumnosa, cuius Ecclesiæ habet Petrus Apostolus, propter Apostolatus suum primatum, gerens figuratâ generalitatem personam. Tantum igitur abest, ex figuratâ generalitate, quæ in Petro erat, Augustinus primatum aut potestatem tollat, ut potius ex primatu generalitatem figuratam probet. Ideo enim gerebat personam Ecclesiæ, quia caput erat. Quemadmodum Rex totius regni potestatem, dignitatemque representat.

§. 11. Petrus fundamentum est, non solus, sed etiam alii Apostoli, sed ille fundamentum proximum Christo, clauis ille accepit hoc loco, sed accepit postea Apostoli, sed minore potestate, utpote quæ etiam Petro fuerint subiectæ. Clauis Petro, ut principatum habituro dedit, non ceteris eodem modo. Immo cum illis ligandi & solvendi potestatem confert, clauium mentionem non habet. Apostoli fundamenta sunt Apocalyp. 21. Ephes. 2. Nam ipsi Ecclesiæ plurimas fundarunt, docuerunt, rexerunt, & eodem modo nunc quoque, sed modo inferiore Episcopi, Martyres, alique, qui gentes conuerterunt, fundamenta dicuntur. non tamen Apostolis æquantur, ut nec ceteri Apostoli Petro. Nam ceteri legati fuerunt, & Pastores, Petrus autem, & omnium aliorum, & aliorum pastor ordinarius, quo interposito ipsi etiam fundamenta sunt.

§. 12. Sententiam communem fuisse, super Petram, quæ Petrus est Ecclesiâ ædificatam esse, testatur Augustinus. Hoc ipsa Petra Ecclesiâ canente culpam diluit. Bell. l. 1. c. 10. de Pontifice citat Origenem, Athanasium, Basilium, Chrysostomum, Hieron. Aug. Maximum, Leonem, Anacletum, Marcellum, Pium, Iunianum.

VERSUS 19.

Et tibi dabo clauis regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum, & in cælis, & quodcunque

*cuq; solueris super terram, erit
solutum & in cælis.*

QVÆSTIO I.

Quæ clauis regni cælorum?

Clauis
proph.
§. 1. Clauis potestatis & imperii insignis esse nemo dubitat; cui igitur clauis regni cælorum commissa sunt, ille admittendi in cælum habet potestatem. Hoc loco potestatem promittit, postea Ioan. 21. 15. dedit. Sic Iſa. 22. Eliacimo imperium promittitur his verbis: *Et dabo clauem domus David super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet & non erit qui aperiat.* Sic Chriſt. Apoc. 3. *Habet clauem David, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit.* Clauium sane traditio, æconomia & imperii est oblatio, aut eius cum vicaria potestate administratio: Soluere & ligare est effectus clauium.

§. 2. Chytreus ligare, esse ait excommunicare & pronuntiare iræ Dei obnoxium. Soluere, remissionem peccatorum annuntiare. Alii ligare, esse peccatorem coercere. Beza, Hoc fieri Euangelio, quod sit in salutem omni credenti, & odor mortis illis, qui pereunt. Inſulſe Caluinus l. 4. Inſtit. c. 11. 1. ad ſolum verbi miniſterium hanc potestatem coarctat, cum tamen eodem libro c. 12. 1. ad excommunicandæ vim extendat. Quod ſi docendo ſolunt, non docendo ergo ligant, quod non modo Apoſtoliſ, ſed omnibus etiã mulieribus conuenit. Paulus Corinthiũ ligauit. 1. Cor. 5. Non docendo, aut tacendo ſed diabolo tradendo. Ex Matth. 23. & 18. ligare eſt præcipere, aut aliquid iuriſdictionis exhibere, quicquid ſolutionem & ligationem ſola doctrina definiunt, quod ſi verum eſt, nihil aliud Apoſtoliſ quam Phariſæis & Scribis conſeſſum eſt, nam & illi docuerunt, multietiam hodieque docent, qui tamen hac potestate carent. Diſcipuli ſeptuaginta ad docendum publice miſſi ſunt, nec tamen clauis illis datur, aut ſoluendi ligandique potestas qualis Apoſtoliſ.

Anglicana
Ecclieſia
§. 3. Ample complexus eſt omnia Chriſtus, non enim tantummodo dixit: *Quemcuq; ſolueris, ſed quodcuq; ſolueris*, vt non modo ad homines & peccata referantur, ſed leges etiã & interdeta: lex enim à magiſtratu Ecclieſiaſtico non minus ligat & obligat, quam ciuiliſ. In Bellac. l. 4. de Pontifice c. 16. Saraua libro de diuerſis miniſteriorum gradibus hæreſin illam licet Caluiniãam reſutat eumq; Britannia ſequitur. Quæ hac in re vtramq; veteris Ecclieſiæ ſequitur, quam Saraua pag. 437. depingit. [Anglicana Ecclieſia in 24. Episcopatus diuiſa eſt, habetq; duos Archiepiscopos C. n. tinentem & Eboracenſem. Qui vt Chriſti Domini ſerui, paſtores & Episcopoi ſunt ſuarum Ecclieſiarum, cum inſpectione & cura v. cinatum ſuæ provincie d. cæceſcon. Quatenus autem regni ciues & ſubiecti ſunt Regi, ſecundum leges huius regni, inter Pares & Proceres numerantur. Quæ duo cum Domini præceptis non pugnare, vt idem homo vtramq; perſonam cum bona conſcientia nequeat ſuſtinere, alibi diſputauit: illud nunc tanquam non eſſet controuerſum adſumo. Sed prius de Episcoporum, & Archiepiscoporum Anglicanæ Ecclieſiæ officio dicam: poſtea quem honoris gradum in regno teneant paucis tangam. Episcopoi præter Paſtoris & Doctoris in Ecclieſia Chriſti munus, de quo non eſt controuerſia, totius Ecclieſiæ ſuæ diocæſeos gubernatio commiſſa eſt: ad ipſius functionem pertinet præcedente vitæ morumque examine, miniſtros Ecclieſiæ ordinare, tam diaconos, quam presbyteros. Verum quia quibuſdam ratio ordinationis prefbyteriorum Anglicanæ Ecclieſiæ improbat, tanquam in ea ſuo iure priuatur Ecclieſia; lectorem admonitum

cupio, nõ ſine calumnia id dici: ſed conſenſum Ecclieſiæ in creatione omnium miniſtrorum Angliæ intercedere longe grauiſſimum. Niſi forte leue cuiquã videatur, quod lege ſancitum eſt à regia maiestate, rogante vnuerſa nobilitate cleroq; & populo: & non conſenſiſſe Ecclieſiam dici poſſit in creatione miniſtrorum, quam lege lata probauit, & ratam habuit: hic ego iudicium & modeſtiam requiro: iudicium vt recte de latis legibus iudicent; modeſtiam ne ſuum priuatum iudicium temere præferant iudicio totius regni & Ecclieſiæ. Nam hodie non tam in regnis & rebus publicis Chriſtiani orbis verſantur Ecclieſiæ, quam ipſa regna, & reſpublicæ ſunt Ecclieſiæ, viſibiles (inquam) & externæ, in quibus boni cum malis, electi cum reprobis permixti ſunt. Spectat præterea ad officiũ Episcopoi, loca ſacra, in quibus conueniunt Chriſtiani ad publicas preces; & ſacramentorum perceptionem ſimiliter & cæmeteria ſepultura fidelium conſecrare, pueros catechiſatos examinare, aut examinatis præſente, & ipſius iuſſu manus imponere, & eis benedicere, beneficia conferre, præſentatos vel nominatos inſtituere, & inſtitutos inducendos, vel in poſſeſſionem mittendos mandare, beneficio u. vacantium fruſtus ſub tuto ſequeſtre ad viam proximi ſucceſſoris colligendos & cuſtodienſos mandare, congruam portionem vicario aſſignare, literas dimiſſorias vel teſtimoniales concedere, diocæſim ſuam per ſe, vel vicarium ſuum, tempore legibus conſtituto, & per archidiaconum etiam bis in anno viſitare, & Ecclieſiaſticis cenſuris, quicquid tam ab Ecclieſiarum miniſtris peccatur, quam à populo, pro delicti & perſonæ ratione corrigere: quia multa tolerantur in laicis, quæ non ſunt diſſimulanda in Ecclieſiarum miniſtris. Spectatim tangere ea, quæ apud iudices Ecclieſiaſticos diſceptantur: mitto. Habent enim præter iudicia eorum, quibus violatur religio & vitæ Chriſtianæ integritas, quædam ex huius regni conſuetudine & legibus; quæ apud alias gentes, mere habentur ciuilia: cuiuſmodi ſunt diſpoſitiones teſtamentorum, & bonorum ab inteſtato relictorum. Ad Archiepiscopum præter ſuæ diocæſeos curam pertinet, provincie ſuæ diocæſes certis temporibus, legibus & conſuetudine conſtitutis viſitare. Item appellationes à inferioribus iudicibus admittere: & ſi quid contra ius & leges Ecclieſiaſticas erratum ſit, iudicium reſcindere, aut emendare: ſi bene eſt iudicatum, ſententiam laram confirmare. conſecrare electos episcopos, provincialem ſynodum iuxta reſcriptum regium conuocare, & ſynodo præſidere, eamque moderari, & vltimum ferre ſuffragium. Et in his omnibus (vt ante pluries monui) nihil Episcopoi, nec Archiepiscopoi poſſunt contra leges, aut ſine legibus: vt inter quosdam poteſtatem vndique alligatam legibus finitamque vocare tyrannidem, aut dominationem: niſi forte ipſæ leges diſpliceant, & tyrannicæ cuiquam videantur, vt quæ aut iniquæ ſint, aut verbo Dei repugnent: quod prius eſſet enuncendum. Sed hoc tam difficile erit, quam facile gubernatio Episcopalis bonis alligata legibus tyrannis & dominatio dicitur. Ad Archiepiscopos & Episcopos ſpectat Ecclieſiaſticarum regularum cuſtodia & cura, vt omnia decenter & ordine ſecundum verbum Dei & Ecclieſiaſticas regulas in Chriſti ſiant Ecclieſia, & cenſuris ecclieſiaſticis mali coerçantur, & in officio contineantur. Cenſuræ autem ecclieſiaſticæ hæ ſunt: Monitio, interdictio à ſacris. Spenſio vel ab ingreſſu Ecclieſiæ, vel à perceptione ſacramentorum, Excommunicatio, Anathema contra hæreticum pertinacem. Hæ cenſuræ communes ſunt, tam contra presbyteros, quam laicos. Miniſtris vero Ecclieſiarum peculiare cenſuræ ſunt, ſpenſio ab officio ſimul & beneficio, deprivationo, depoſitio,

Anglicana
Ecclieſia
Civilis

Cenſuræ
Anglicanæ.

quæ duplex est, verbalis per sententiam, & realis per degradationem. Et hæc quidem omnia sunt secundum leges Ecclesiasticas tam communes, quam municipales, publice auditis partibus, & tota examinata causa finitur negotium, non ex arbitrio vnius Episcopi aut Archiepiscopi, sed iuris & legum. Si quis gravari se sententia Episcopi putet, appellare ad Archiepiscopum potest. Quod si etiam sententia Archiepiscopi iniqua videatur, ad delegatos regis maiestatis, iudices in causis Ecclesiasticis concessum est pronocare.] An hæc sunt eorum, qui potestatem Apostolicam, ad solum docendi restringunt. Ecce quam multa illis permittit, imo imponit Adrianus Saravia, ipse rex & proceres regni, quæ alii negare solent. Quid autem est, quod addi possit, nisi ut ad vitandum schisma vno sint sub capite, quod etiam prouiderunt reges, cum se caput visibile Ecclesiarum suarum constituerunt.

Interpretatio scripturæ ad clauem pertinet.

§. 4. Clauis non prædicandi tantum Euangelii, soluendi, ligandi, sed etiam scripturam interpretandi continent facultatem. Non enim potest Euangelium hite annunciari, si non est vlla nisi flexibilitas, & quæ falli ac fallere potest auctoritas, qua præcones diuini verbi nitantur. Cum enim inter tot Iudæorum calumnias, gentium irrisus, hæreticorum errores, Petri veritas explicationis scripturarum tenenda sit, idque celo aperiendo maxime necessarium sit, tam salubrum Christum potestate instruere debuit. Si enim clauis sententiæ caret, si eius sententia ambigua est, clauem regni celorum, non nisi ex parte accipit. Quid autem doctrinæ boni præfusus aliud continet, nisi scripturam, & genuinum eius, ac germanum illius sensum, qui propria interpretatione non colligitur, sed Spiritus sancti inspiratione. Nec in prima illa duntaxat Ecclesia hoc necessarium fuit: sed multo magis post mortem Apostolorum, cum insurrexerunt lupi rapaces, & circa extrema tempora, cum abundabit iniquitas, & refrigeret charitas multorum. Clarissime id nobis Augustinus, de utilitate credendi. Quoniam Christum ipsum quomodo apparere hominibus voluit, qui istis etiam vulgaribus oculis visus esse predicatur, ego non vidi, quibus de illo crediderim, ut ad te iam tali fide præstratus accedam, nullis me video credidisse, nisi populorum atque gentium confirmata opinio, ac fama admodum celeberrima. Hos autem populos Ecclesia Catholica mysteria vsquequaque occupasse. Cur non igitur apud eos potissimum diligentissime requiramus, Quid Christus præceperit, quorum auctoritate commotus, Christum aliquid vtile præcepisse credidi? Tunc mihi melius expositoris es, quid ille dixerit, quem fuisse aut esse non putarem, si abste (solum) mihi hoc commendaretur credendum? Hoc ergo credidi. Ut dixi, fama, celebritate, consensione, vetustate, roborata. Vos autem & tam pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est quin nihil dignum auctoritate proferatis. Quæ igitur ista tanta dementia est? Illis (Catholicis) crede Christo (seu scripturæ) esse credendum & a nobis disce quid dixerit. Cur obsecro te? Nam si illi deficerent, nec me quicquam docere possent, multo facilius mihi persuaderem, Christo non esse credendum, quam de illo quicquam, nisi ab illis, per quos et credidissimè, discendum. &c. Et infra rursum: cohibe tandem (& hæretice) pertinaciam, & nescio quam indomitam propagandi nominis libidinem: & mone potius, ut huius multitudinis primates queram, & queram diligentissime ac laboriosissime. Ut ab his potius de his literis aliquid discam, qui si non essent, discendum omnino esse nescirem. Tu vero in latebras tuas redi, nec quicquam insidiare, sub nomine veritatis quam conaris euadimere, quibus auctoritatem ipse concedas. Ita Augustinus contra Manichæos, nos contra Lutheranos.

Inter tam varia documenta à celo auocantia, inter tot errores, & laceratum omni improbitate non modo scripturæ sensum, sed etiam textum, opus est au-

coritate, quæ tanquam diuina clauis veritatis ostendit pandat. Hæc Petro promissa est & data, cum peculietis illi gregis vniuersi cura commissa est. Hæc data est in suo principe toti Ecclesiæ, ut ab ipso videat sensus scripturarum aperiri & Pseudoprophetas fugiat. Puerilia porro sunt, quæ Wittakerus, Hunnius, Sibaudus in contrarium obiciunt, & à nostro Iacobo Gretsero doctissime refutata in defensione, l. 3. c. 6. Bellarminus de verbo Dei. Et in appendice ad 3. lib. Bellarminus contra Rullum, qui imperitissime negabat, ius, auctoritatemque, controuersias decidendi, scripturæque interpretandi clauem esse. Manet certe argumentum ferreum & adamantinum Iacobi Gretseri in Colloquio Ratisbonensi propositum: Omnis iudex iudicat dicere sententiam, ut altera pars euidenter sciat, se causam obrinuisse, quantum est ex parte huius iudicis, altera sciat, se causam, siue iuste, siue iniuste. Sed sacra scriptura, & Spiritus sanctus loquens per hanc scripturam, illud non potest ex sua parte. Ergo non est iudex: Et illud est ferreum argumentum & adamantinum, quod non soluitur in æternum. Nec responsio Hunniana, quicquam ad rem facit. Spiritum sanctum ita obligare animum alterius partis, ut vicisse se credat, alteram in extremo die iudicii cognoscatur. Hoc enim non est controuersis finem imponere sed fodere, debet enim reus, qui causa cadit, agnoscere se cecidisse, si vni parti non indicat, nisi in die iudicii, non igitur scit ante illum diem, nec scire potest, quia iudex taceat, & causam suam integram esse putat, donec sententiam audiat, quod non fit nisi extremo die. Quanta esset Reipublicæ perturbatio, si in causa ciuili iudex Victrici patri sententiam declararet, qua, illa se causam obrinuisse euidenter sciret, Victori nihil indicaret, sed differret ad extremum diem iudicii? Quomodo victa victrici crederet, si illa diceret se obstrictam in corde de victoria sua, alteram partem in extremo iudicii die sententiam? Itaque ad priuatum Spiritum nos reuocet, & cum auctoritate Ecclesiæ scripturam interpretantur tollunt, ipsam scripturam enervant. Cur enim scripturam hoc indicare existimas? Quia, inquit, Spiritus sanctus obligauit me de certitudine in corde meo. Vnde scis corpus Christi esse omnipotens, humanitatem eius omnipotentem? Quia hunc sensum esse scripturæ Spiritus sanctus obligauit in corde meo, ad Spiritum igitur priuatum omnia reuocantur & ille est iudex, seu idolum vniuersusque.

§. 5. Caluinus solutionem sola peccatorum remissione definit. Respondeo. Soluere & ligare, habere clauis, amplius est, quam remittere, vel retinere peccata, nam est etiam imperare, excommunicare, sacramenta conferre, ut iam ante ostendi. Quod de verbo reconciliationis habet, suo loco exponetur, non enim sola concio reconciliat, sed fides, spes, poenitentia charitas, quæ ex concione gratia adiutrice consequuntur.

Quid vero collatum est Apostolis, si retinere peccata, est declarare eos, qui sunt obstinati, æternis poenis mancipandos. Hoc scriptura, hoc mulier, hoc quilibet fidelis facit. Fide enim credendum est, omnes obstinatos in peccato perituros, si vero tantum soluta denunciant, iam ergo ante in cælo soluta erant, non ergo in cælo soluitur quod ille soluit in terris, sed è contrario, quod in cælo solutum erat, illi declarant solutum in terris, inuertunt igitur sententiam Christi dicentis, Quod solueris super terram, erit solutum & in cælo. Hunc errorem etiam detestantur Caluiniani, in Anglia plerique, qui Putitani non sunt. Queritur magis opere Adrianus Saravia lib. de Variis Ministrorum Evangelii gradibus, primum tolli, & veterem ordinem seruandæ discipline necessarium. Et homines sæculi ita comparatos, ut totum Ecclesiæ ministerium ad nu-

ad eandem Euangelii prædicationem redactam cupiant. in præfat. Videatur & c. 4. ubi de diuersa potestate Apostolorum, & 70. discipulorum rem multis exponit.

QVÆSTIO II.

Cui Clauēs data sūt?

A Deo ex natura sermionis clara sententia est, vt ante nostri temporis hæreses nemo dubitaret. Christus enim caute, circumspicte, & quasi legi formulis, rem ita pronunciauit, vt nulla apparere posset occasio dubitationis. Tu es, inquit, Petrus, tu es filius Iona, tu beatus, tibi nō caro & sanguis reuelant. Tibi Petro, filio Iona, beato, à patre reuelationem habenti, tibi, inquam, dabo clauēs regni cælorū. Petro igitur si non dedit, sed alteri, quid sincere. Vere, literaliter, in scriptura nobis exponitur? An Petrus hæc audiens fiebat sibi non dandum, quod daturum dicebat Christus? Et vnde hoc sciebat? an sermonem parabolice esse putabat, an non cum dixit: *Vade post me Satana, distum Petro increpanti, & beatus es, non dictum est Petro consensienti?* Quorsum tandem illa verba. Erego dico tibi? Nonne Petro illa dicta sunt?

§. 1. Acceperunt quidem & alii clauēs, sed non eo modo quo Petrus. Aequales erant qua Apostoli, sed Petrus caput, vt schismatis tolleretur occasio. atq; hoc est quod ait Hilarius, Petrum confessione sua locum supereminentiorum meruisse. Non modo illa est Catholicorum, sed etiam aduersariorum multorum sententia. Adrianus Sarania, *Petrum præfuisse Apostolorum Ierosolymam venerunt.* Pag. 85. [Quod ad Apostolos attinet qui simul aliquamdiu Ierosolymis vixerunt, certū est Dominum non fuisse creatos vt simul eodem loci, siue regionis vnius, siue vrbis manerent: quam ob rem collegio aliq̃ue præfici nihil necesse fuit. Tamen, quādiu simul vixerunt Ierosolymis, vnumquemque, piam tunc præfuisse collegio duodecim Apostolorum, non est absurdum: quod cum obstinatius negatur, nihil bonaculā contra Romanum Episcopum iuuat. Quis vnquam conuentū vidit aut ceterum conuenisse, in quo non aliquis præficeretur, qui quæ agenda essent proponeret, & sententias rogaret, atque suffragia colligeret? Quod etiam si Petro delatum fuisse à collegio Apostolico, cum præficus Patribus dicamus, nil ea re caule Romani Episcopi datur, vnde suam tyrannidem abiliat: fuit enim hoc in Petro temporarium, & dispositū Apostolis finitum.]

§. 2. Contra illa tam clara, tamen calumnia inuenit objectionem. *Ecclesia inquit illa data sunt, cuius pernam gerebat Petrus, Petro data non sunt.* Calvin. l. 4. Instit. c. 6. §. 5. Lutherus de potestate Papæ. Vide Danæum, Wittak. Sulinum Iunium. Ecclesia sine dubio data sunt, quia illi, qui Vicarius Christi futurus erat, promissa & data sunt, qui ipse Ecclesiā representabat, tanquam Vicariū, & aspectabile, post Christi assumptionem, caput. Ecclesiæ commodis, & salutis eorum hoc, quod promissum Dominus, datum est: sed datum est in Petro, & per Petrum, sic cum Apostolis dictum est: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remissa sunt, & quorum retinueritis retenta sunt.* Data est illa potestas Ecclesiæ, sed data est tamen Apostolis, cur non ergo Petro datum est, quod hic promittitur? Quamuis autem Petrum Ecclesiæ typum gessisse concedamus, non tamen ideo ille non accepit, quod daturum se Christus appromissit. Tibi dabo, inquit, Dominus, non dicit Ecclesiæ dabo, vt illa tibi det. Nam postea ipse Petro ipsi dedit, non dedit Ecclesiæ, vt Petro ipsa porrigeret. *Pasce oves meas,* inquit, *pasce agnos meos.* Et cum Apostolis dixit: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* nō dedit Ecclesiæ seu quibus, vt pastores ipsæ instituerent ac potesta-

tem donarent, sed ipsis Apostolis. Imo si totius Ecclesiæ personā sustinuit, & he accepit, ipse certe primario accepit, non enim legitur ab Ecclesia constitutus erat, vt cum nunciis mititur, vt nomine Domini feodum accipiat, nec enim illi dicitur: Tibi dabo feodum, sed Domino tuo. Calvinus sui erroris parum est memor: in Harmonia enim docet, iam agere de publico munere Christum, hoc est de Apostolatu. Petro ergo clauēs datae sunt: nam illi datus Apostolatus, vt eo munere & dignitate fingeretur, & sese, ac gratiam collatam Ecclesiæ impenderet. Nam Apostolatus non est datus proprie Ecclesiæ, cum Apostolus, hoc est legatus sit ad Ecclesiā Petrus, sed dicitur datus Ecclesiæ per Petrum, quia illius vilitati seruit. Contra veritatem tamen obstreperunt. *Possit hanc promissionem Apostoli adhuc dubitare, quā eorum videretur esse maior.* at si hoc loco Petrum principem constituit, ambitiosa contentio causa sublata erat, sed neque Christus illi respondet; Petrum esse principem, sed humilitatis admonet. De lite illa Matth. 18. Marci 9. Luc. 9. & 22.

Respondeo. Apostolos nō ignorasse aliquem fore maiorem ceteris, nec hoc in quaestione venisse. Sed quis ad hoc fastigiū euahendus esset, nec Christus hoc repudiat, sed qualem esse vellet maiorem, describit. *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & præcessor, sicut ministrator.* Cur autem de Petro non intellexerunt? Respondeo. Ipsos vtumq; intellexisse, Petro dari principatū, & idcirco disputasse, ex ea enim suspitione contentio nata videtur. Interim dum Petrus Satanas appellatur, dum in Ioannem propensior animus ostenditur, dubitare ceperunt, nec forte verba Christi, vt rudes erant, satis expendunt. Et profecto plurima quæ clare & diserte dicebantur, non atenderunt, non intellexerunt. Si ex duobus discipulorum de verbis Christi facienda est coniectura, negandum etiam fuerit Dominum de sua eos passione præmonuisse. *Ipsi enim nihil horum intellexerunt.*

§. 4. Obiiciunt tamen Petro. Si clauēs Petro datae sunt, quo illo mortuo peruenerunt? si perierunt, nemo tā soluitur: si in ecclesia manserunt, Ecclesiæ igitur datae sunt, & illa successori donat. Vnde enim ille habet?

Respondeo. Facile esse dissolutionem nodi vulgaris. Petro moriente illius potestatem, quæ illi singularis erat, interire, electo successori rursus eam à Christo conferri, non noua lege, sed veteri instituto. Vicarii morte eius potestas definit, alteri eadē a rege confertur. Hinc Danæi, Pouelli, Wittak. Sulinii, Iunii securilia, & familia facile redarguntur. Danæus suspicatur clauēs mortuo Petro ad Christum reuolare. Wittak. Christū Petro clauēs dare, Petrum Christo, Papæ Christum, Christo Papā succedere. Quis Christum vidit clauēs tradere? Nos vno verbo Huterionibus istis respondeamus, clauēs esse semper penes Christum, vt patrem familias, penes Pontificem, vt Oeconomum supremū, eo electo ex instituto à Christo conferri illi clauēs, hoc est, potestatem ex prima promissione, nec Petro Christus per Angelos misit clauēs, sed verbo suo dedit: quod si omnes habent clauēs in Ecclesia, & vno ministro mortuo alius substituitur, apud quos residebunt clauēs? an in toto cætu? at plures sunt scæminæ, immo nō credentes, qui non sunt in eorum Ecclesia, vt dicunt. Quando autem clauēs accipiunt singuli? quomodo prædicanti conferunt? Non esse in Ecclesia, sed penes Episcopos, docet Adrianus Sarania. Nam docet ille ab Episcopis ordinatos Presbyteros, & oblatos posse reici ab Episcopis. Pares omnes fuisse Sulinus probat. Christus misit discipulos, sicut ipse missus est à Patre. Ioan. 20. at ipse missus est cum amplissima potestate, eos igitur eadem potestate misit.

Respondeo. Iam nimio paritatis studo illum, quod hæreticis necesse est, in blasphemiam reuolui.

Si eo-

Adrianus Sarania
de
Euangelio
Cui
18

Clauēs no-
uus Ponti-
fex à Chri-
sto accipit.

*Apostoli
Christo im-
pares.*

Si eodem modo, hoc est pari potestate, Christo ergo pares Apostoli: Ecce sic Petro sit primatus, Imperium Christo adimit. Christus summam habuit potestatem & dominium, Petrus summam, sed ministerialem, summam illius servam, sed inter hominum potestates summam. Nam ut recte Chrysostomus ait, his verbis: *Petrus constitutus est Pastor, & caput Ecclesie.* Et Eusebius l. 2. hist. c. 4. Petrum appellat *ἀρχιερέα καὶ μέγαν τῶν ἀποστόλων, ἢ τῶν λοιπῶν ἀπὸ πάντων ἀρχηγόν, καὶ ἡγούμενον, ὃ καὶ πρῶτον.* Fortem & magnum Apostolorum principem, & generosum Dei Ducem. Ducem, advocatum, os Apostolorum vocare solent. Nazianzenus ordine primum fuisse ait. Et Cyrillus, vocat principem excellentissimum Apostolorum, Cyrillus Alexandrinus, caput.

S. 5. Ridiculum porro cavillum est eiusdem Lutheri ex Rom. 4. Abrahamo credenti fides reputata est ad iustitiam, ita & omnibus credentibus reputatur ad iustitiam. Ita etiam Petro consenti promissae sunt, omnibus ergo credentibus datae sunt claves.

Respondeo. Quis enim non putet hominem illum Bachanalia agere? similis forma est argumentum. Abraham obedienti promissum est semen benedictum terra sancta, ergo omnibus Christianis. Si omnibus consentientibus datae sunt claves, omnes solvunt & ligant, etiam mulieres, ubi remanet tandem ministerium? Errat autem imperitia, qua fit, ut non distinguat inter effectus proximos & remotos, necessarios & contingentes. Fidem veram & vivam ex Dei ordinatione semper iustitia sequitur, sic Abraham, sic omnes sunt iustificati ob eandem fidem Abrahamo promissa est posteritas, terra Palestina, reges ex illius posteris, hoc non est ex natura fidei, sed speciali decreto Dei. Sic etiam fides & confessio Christianorum iustitiam parit, non autem potestatem in Ecclesia, non claves, non solvendi aut ligandi facultatem.

S. 6. Quod Petro datum est, ad Successores pertinet, semper enim homines semper peccatores futuri erant, qui vel poenitentes solvendi, vel contumaces ligandi erant. Ridiculum plane foret, ad sola paucorum annorum Ecclesia illa beneficia restringere. Nam posteris eadem sunt necessaria, quae primis, ut ante exposui. Philippus non abhoruit a restituenda Episcoporum potestate, quocirca zelotae exacerbauit, ita ad Lutherum de Sacram. magno perequeritur, ne utquam amenter ea de re secum expostulasse. & in historia Confess. Augustanae p. 303. Bucerus de vi & usu ministerii. [Ter]tia disciplina clericalis pars est subiectio peculiaris, quae clerici gradus & ministerii inferioris se subiciunt illis qui sunt in ordine, & ministerio superiores. Hanc disciplinam partem docuit Dominus nos, & exemplo suo, qui discipulos suos futuros doctores electorum Dei, per universum orbem, peculiari ad hoc munus magistratio & quadam domestica disciplina instituit, quem imitati Apostoli suos quoque discipulos unusquisque habuit, quos ad sacrum ministerium, rite obeundum formaret. Omnis enim difficilior vitae functio peculiarem quoque ac perpetuam requirit doctrinam, institutionem ac custodiam: Vti videre est in Philosophiae studiis, & institutione militari. Quod perpendens Lycurgus Rem. pub. Lacedaemoniorum sic instituit (viti Xenophon testatur) ne vllus in Repub. ordo sine suo proprio esset, quirit, ne quid omnino sit in ciuib. ἀδυσκλήτων. Hinc & Dominus noster, cum vult suos sic committi invicem, & coherere ut membra, in corpore commissa sunt & coherere: subiicit sane unumquemque suorum aliis, a quibus tanquam a membris, amplioris ac latius parentis virtutis & efficaciae, custodiatur, moveatur, & regatur. Idem praecipit Sp. sanctus, subiicimur invicem in timore Dei, Eph. 5. Ita itaque considerantes sancti olim pa-

tres, cum Cleri ordinem descriperunt, ut ceteri omnes clerici a Presbytero singulari cura custodirentur & gubernarentur. Inter Presbyteros vere Episcopus, ut Consul inter Senatores Reipub. ita hic primus cum totius Ecclesiae, tum singulariter ordinis clericalis universae cura gereret, atque custodiam. Episcopos vero ordinaverunt singulis frequentioribus Ecclesiis, atque cuique talium Ecclesiarum vicinioris, quae in minoribus essent, oppidulis vel pagis Ecclesias commendaverunt, eoque voluerunt Presbyteros atque curatores, istarum Ecclesiarum, quos vocaverunt Chorepiscopos, quosque vicinioribus sibi Episcopo & Presbyterio auscultare: quos Episcopi illi primores, subinde cum omni clero suo convocabant, & in scientia atque diligentia muneris sui instaurabant. Cum vero vellet Dominus. Vt sui homines se mutuo complectantur, & cura sui invicem gerant, quam longe lateque possunt (sunt enim Christiani omnes in uno corpore) constituerunt sancti Patres, ut Episcopi cuiusque provinciae (in provincias enim iam omnes Romanis subiectae conditiones erant distributae) convenirent una cum presbyteris, quoties quidem id Ecclesiarum usus deposceret: cetero tamen bis in anno, de quo Christi doctrina atque disciplina, ut illa in quibusque Ecclesiis administraretur, & vigeret inquirerent: ac ubi peccatum esse deprehendissent, id corrigerent: quae cognovissent recte habere confirmarent & prouherent. Vt haec vero Synodi recte & ordine administrarentur, voluerunt illis praefisse, & convocandis & moderandis Metropolitani. Episcopos cuiusque Metropolis: sic enim vocabatur praecipua in una quaque provincia, ciuitas, ubi supremi praetoris praetorium erat. Ac proinde his Metropolitanis Episcopis iniunxerant curam quandam & sollicitudinem omnium Ecclesiarum per suam provinciam: Vt si quid minus recte, vel a ministerii Ecclesiarum vel a plebibus institutum factumue intellexissent, monerent de eo in tempore: sique id suis admonitionibus non possent emendare, ut ad corrigendum illud, Episcoporum concilio carent Synodum: nonnihil iudicii in illis concessum erat, quod sua propria autoritate exercerent in Ecclesiis, quae ipsae duos haberent Episcopos. Omne enim & in plebem & clerum iudicium erat penes cuiusque Ecclesiae Episcopum & presbyterum: Episcopos autem dicebat Synodus. Eoque cum Ecclesiis essent ordinandi Episcopi, constitutum erat, ut ad eandem Ecclesiam convenirent cum cunctis (si id fieri Ecclesiarum commodo posset) sin cum aliquibus, non minus tamen duobus aut tribus provinciis suae Episcopis, qui electionem Episcoporum (si facienda adhuc esset) gubernarent factumque examinaient, & in electum inquirerent quam sequentissime, ut tamque omnem eius & facultatem ad Episcopalem munus explorarent: ac tum demum ad Episcopalem functionem initiarent. Quae omnia eo erant instituta, & valebat, ut esset inter Ecclesias, & earum ministrorum quanta omnino posset esse, notitia, curaque mutua: & ad accendendam depellendam cuncta doctrinae morumque offendicula, & ad fidei atque vitae Christo Domino dignae edificationem sustentandam, prouehendam, atque efficiendam efficaciorum, adeo ut si aliqui ab officio cessassent suo, ceteri Episcopi succurrerent, etiam vigiliantibus obstitutorum abtentionem ac etiam a munere Episcopali deiectionem. Considerentur quae diuus Cyprianus ad Stephanum Romanum Pontificem de Marthano Episcopo Arelatensi, qui in se sectam Novatianam transierat, lib. 3. Epist. 13. tum illa quae scripta sunt in Epist. 3. lib. 4. de distributa cuique Episcoporum certa gregis portione, & quae praefatus est, & in Concilio Carthaginensi scriptum ad Quirinum. Porro ubi orbis Ecclesiarum refectus fuit, accipis quoque Metropolitanis sua singulari cura, opus haberent: nec enim prout ceperunt esse plurimissimi omnes pro suo loco, satis vel sapiebant, vel vigilabant (pauci enim semper & in omnibus hominum ordinibus pra-

Non omnibus credentibus datae claves.

Semper opus est in Ecclesia potestate solvendi.

stantes) Episcopis quibulda primarum Ecclesiarum aliquo provinciaru cura demandata est. Vt Romano, Constantinopolitano, Antiocheno, Alexandrino, deinde & Cæsariensi Cappadocia, & aliis quibulda, proinde fidei huiusmodi Christi, Ecclesiis multiplicatis necessitas videbatur requirere. His tamen primariis Episcopis (quos postea vocaverunt Patriarchas) nihil omnino curæ erat, in illos Episcopos alios, vel Ecclesias, ultra quam dixi, quæ fuisse Metropolita, in Ecclesias atque Episcopos suar provinciarum. Quisque suar portioni Ecclesiarum debet singulare curam & sollicitudinem monere quod, Episcopos in tempore, si quid peccaverit aliquis, aut in suo munere cessasset: & si nihil profecisset monendo, Concilii adhibere auctoritatem. Inter hos primus locus delatus est Romano, cum propter diuam Perireuerentiam, tum propter vrbis maiestatem, quam rationem secuti postea Patres, secundum tunc erant Constantinopolitano, vltiori Romæ, sedique imperii Episcopis; cum Antiochenis et secundum locum inter hos Patriarchas obtinuerit.] Et Calixtus de necessitate Reformat. Eccles. Sic Herbrandus locis Theologicis, Philippus Hailbronner in Epist. ad Timoth. & Titum. Hunnius in Epist. ad Titum. Chyrenus in historia Confess. Augustanæ. Consentanea sunt hæc vetustis Ecclesiæ institutis. Vt est apud Eusebium, hist. Eccles. 3. c. 4. nisi quod Romanæ Ecclesiæ primatus a principio fuit. Quod vero Paulus gentibus verbum Dei predicavit, quodque Ecclesiarum fundamenta ab Hierusalem & eius finibus vndiq. ad Illyricum vsque fecit, non solum ex suis ipsius vocibus, sed etiam ex libro Lucæ, qui Acta Apostolorum inscribitur, satis perspicuum est. Porro quibus in provinciis Petrus Christi Evangelium, his qui erant ex circumcissione adiungunt, novumque testamenti sermone tradidit, ex sui ipsius verbis, petiit ex epistola illa, quam illius vere esse omniumque approbatione consummatum fuisse diximus, quam demique hebreorum stirpe oriundum, qui disperse & vage Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam & Bythiniam incoluerunt scriptis satis euisident & aperte constat, &c. Ibidem. Quot vero & quam viri & ingenii horum apostolorum imitatores facti sint habiles, & idonei ad Ecclesias, quas isti fundaverant, pascendas, regendasque sustinuerint dictum certe non est proleui, solis illi exceptis, quo aliqui fortasse ex Pauli scriptis obiter posset colligere. Eodem acciti Lucas, qui di. titulos Pauli, dum in actis eos enumeraret contendit, nominatim percenset. Ex quorum numero sunt Timotheus, qui Ecclesia, quæ est Ephesi, primus episcopatus obsequio tradidit. Titus itidem qui ecclesiis quæ sunt in Creta præfuit, &c. Ibidem. Ex ceteris Pauli comitis & discipulum fuisse Crescentem, quem in Galatiam profectum Paulus ipse testatur; alterum Timonem, quem in secunda ad Timotheum Epistola, simul cum illo Roma versatum memorat; quenque primum post Petrum in Romanæ Ecclesiæ Episcopatum sorte dilectum supra demonstravimus: alterum Clementem qui Romanæ Ecclesiæ tertius constituebatur Episcopus, quem Paulus cooperatorem suum & conciliatorem in Domino fuisse, testimonio confirmat. Adde his Areopagitam illum, Dionysium nomen, quem in actis Apostolorum post Pauli concionem in areopago apud Atheniensis habitam, ad fidem convertere fuisse Lucas in actis Apostolorum scribit, quemque primum Ecclesiæ Atheniensis Episcopum designatum, alius quidam Dionysius Ecclesiæ Corinthiorum pastor sane perantiquus natus.

Idem Eusebius lib. eodem, cap. 31. Et præter istos alii complures erant eadem ætate percelebres: qui quidem & apostolis proxime successerunt & tanquam discipuli taniorum & iam insignium virorum eximia & diuina virtute decorati Ecclesiarum fundamentis ab apostolis ubique locorum præclare iaculis funduram concinnari illam quidem adiuvarent: qui & plenius cumulatisque amplificari prædicationem verbi divini & salutaria regni colorum semina, sit-

se; lateque per vniuersum orbem disseminarunt : Etenim ple-
rique omnes discipuli, qui eo tempore vixerunt ardentiore sa-
pientia celestis studio, amoreque incensi, & prae quodam di-
uini verbi desiderio animis percussi, praeceptum seruatores an-
ticae traditionis exquisitis excutiunt : & his qui indigebant sa-
cultates suas libenter impertiunt. Deinde à domiciliis suis
peregre profecti, munus obierunt Euangelifarum, atque his
qui ne adhuc quidem omnino verbum fidei audiuissent, Chris-
tum predicare & scripturas sanctorum Euangeliorum trade-
re omni cura & cogitatione studuerunt. Quicum in locis qu-
busdam peregrinis fidei duntaxat iecissent fundamenta, pas-
toresque alios contriuisent, illique curam eorum qui ad fi-
dem nepererant adducti, doctrina Christi sedulo excolendo-
rum commisissent, ipsi ad alias regiones, gentesque cum gratia
& virtute diuina se contulerunt. Quippe virtutes permulta
admirabiles, & miracula sacrosancti Spiritus opae per eos ad
id vsque tempus gerebantur : ita vt frequens hominum mul-
titude, ipsa prima predicationis additione persuasa, propen-
so studio pietatem, & cultum qui Deo omnium rerum opifex
soli debetur, animis exciperet, amplectereturque.

Porro datus Petro peculiariter omnis ordo veteris Ecclesie offendit, cap. 7. Niceni Concilii. τὰ ἀρχαῖα ἤνθρωποιται, τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ λιθῶν, καὶ πενταπόλει, ὡς καὶ ἐν αὐτῇ δόξει, Διδοσκον πάλιν τῶτων ἔχειν τιλ ἐξουσίαν· επειδὴ καὶ ἐν τῷ ρωμαίῳ Διδασκόντι τῶτο συνηγές ἐστιν. ομοῦς δὲ καὶ ἄλλοι, τίλι ἐν ποχίανει καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, πὺ περὶ τοιαῦτα συμβαίνει ταῖς ἐκκλησίαις. καθολικὸν δὲ προσέθηκεν ἐκεῖνο ὅτι εἰπε χωρὶς γνώμης ἑ μὲτροπολίται χροῖσι Διδασκόντες, πὺ τῶν τιωτών, ἢ μεγαλὴ συνοδος ὥστε μὴ δένειν τὴν Διδασκον, id est, Antiqua consuetudo valeat, quae in Aegypto, Libya & Pentapoli fuit. Vt Alexandrinus Episcopus super haec omnia potestatem habeat: quoniam & Romanus Episcopus hac ipsa consuetudo est. Similiter autem & apud Antiochiam & in ceteris provinciis primatus Ecclesiae conservetur. Illud autem omnino confiat, quod si quis sine consensus Metropolitani fiat Episcopus, hunc magnum Concilium desinit Episcopatum esse non oportere.

Canones Apost. τῶς Ἀποστόλων ἐκείνης ἡμέρας ἐκείνων
 καὶ τῶν ἀποστόλων πατέρων καὶ ἡμετέρων αὐτῶν καὶ καθολικῶν
 καὶ μηδὲν τι πᾶσι τοῖς ἐκείνων ἀδελφοῖς ἐκείνων ἡμετέρων
 ὁ μόνος πατέρας ἐκείνων, δοτὶ αὐτοὶ πατριάρχαι Ἀποστόλων
 καὶ τοῖς ἐκείνων ἀδελφοῖς ἡμετέρων ἀλλὰ μηδὲ ἐκείνων ἀδελφῶν
 πάντων ἡμετέρων πιστῶν τι, ὅτι οὗτοι ὁμόθυροι ἐσὶν αὐτοῖς
 ἐκείνων ἐκείνων ὁ ὁμοῦ καὶ ἐκείνων ἀδελφῶν πνευματικῶν. Episcopi
 singulorum gentium scire oportet, quis inter eos primus
 sit, qui habeatur veluti caput, præter cuius sententiam nihil
 quod maioris momenti sit agant, sed illa tantum quæ agant,
 quæ ad ipsius paraciam & ad villas quæ ei subsunt pertinent,
 sed nec ille præter omnium consensum quicquam faciat: sic
 enim vniuersitas erit, & Deus glorificabitur per Dominum
 in Spiritu sancto.

Et Concilium Antiochenum. τὰς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ὁποῖοντες εἶδέναι ἑαυτῶν ἐν τῇ μητροπόλει σφραγίσαντας ὁποῖοντες, καὶ τῶν φρονιδῶν ἀνταρθεῖν πάσης τῇ ἐπαρχίᾳ διὰ τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει πρεσβυτέρου συντρέχειν πάντας τὰς περὶ γεγραμμένους ἔχοντας, ὅθεν ἐδόξε, καὶ τῇ μὴ σφραγισμένῳ αὐτοῖς, μὴδὲν περὶ γένειν φερόμενον τὰς λοιπὰς ἐπιδηκίους ἀνθ' αὐτῶν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκρητοῦντας τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν κανόνας, ἡ ταῦτα μόνον ὅσα τῇ ἐκείνῃ ἐπιτάλῃ παρακίκα, καὶ ταῖς ἐν αὐτῇ τῶν χώρεσι. ἕκαστος δὲ ὁποῖοντες ἐξῆσαν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ταῖς πρεσβυτερίαις διοικεῖν τε, καὶ τῶν ἐκαστῶν ἐπιτάλῃ παρακίκα καὶ σφραγισμένῳ αὐτοῖς τῶν χώρεσι τῶν ἐν τῇ αὐτῇ τῶν πόλεων αἰς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ τῇ κε-
σεως ἕκαστος ἀρχιερεὺς ἀνέστην, περὶ τὸν μὴδὲν πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ χερσὶν ὄντα τῶν μετροπόλεων ὁποῖοντες, μὴδὲ αὐτὸν ἀνὰ τῶν τῶν λοιπῶν γαλιμας. Episcopi qui sunt in singulis provinciis scire debent, cum qui Episcopus in Metropoli praesit, curam etiam totius provinciae gerere, propterea quod in

Metropoli

Metropolim vndique concurrunt, qui habent negotia, quare visum est ut ipse honore reliquis antecellat, & alii Episcopi nihil quod maioris sit momenti sine ipso gerant, secundum vetus decretum patrum nostrorum: sed ea sola, quae ad cuiusque parochiam ipsique subiectas regiones pertinent. Vnusquisque enim Episcopus habet potestatem sua parochia, eamque pro sua quisque pietate administrato, & curam habeat totius regionis quae sua urbi subiecta est, ut presbyteros creet, & diaconos, & cum iudicio omnia disponat. Præterea nihil agere tenet sine Metropolis Episcopo, neque ille ipse sine reliquorum sententia.

Apostolatus officia.

§. 6. Vtilissime lector inspiciet, cap. 18. Adriani Sarauia, quo probat non minus conseruandis & confirmandis Ecclesiis opus esse auctoritate Apostolica, quam nouis plantandis. Quos enim Apostoli constituerunt successores, hæredes etiam fuerunt auctoritatis. Essentiam autem constituit Apostolatus in forma gubernationis & auctoritate, cum verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum administratione. Clauis ait in vniu. Petri persona, vel etiam omnium reliquorum Apostolorum datas Ecclesiae, proinde donum non fuisse temporarium, sed perpetuum, & ad posterum transmittendum. Deinde iterum repetit: Per potestatem hanc clauium Apostolatus totam intelligo essentiam, quæ tria continet: Nempe verbi Dei doctrinam, Sacramentorum administrationem, & Ecclesiasticum regimen, hoc est, potestatem constituendi ea, quæ ad Ecclesiam & ad edificationem sunt necessaria. Hæc potestas multa continet: leges de ordine Ecclesiae, ius excommunicandi, interdicens de templo, ordinandi idoneos, alios reiciendi, caeremonias moderandi, mores censendi, accusationes contra presbyteros admittendi, viduas honorandi, presbyteros ordinandi, nullum enim ex omni historia exemplum dari, vbi presbyter sit ordinatus ab alio quam Episcopo. Vide pag. 423. Auctoritatem Episcoporum, probat ex Ignatio Epist. ad Antiochenam Ecclesiam, & ad Smyrnenes. Itaque si eius sententia, & Britannia res definiatur, antiquus ordo Episcoporum & iurisdicção reponetur.

QVÆSTIO II.

Quæ porta inferi?

Porta inferi.

§. 1. **P**ORTÆ inferi omnis potestas diaboli, nam in illius iudicia. & 1. Corinth. 10. 4. ὁ χυρὸς ματαιώ-
cantur quasi vrbes munitæ & propugnacula: totum regnum Satanæ sic intelligitur apud Euryp. in Hecub. αἰδὲ πύλαι sunt ipsi inferi, & æque odit ille apud Homerum αἰδὲ πύλαι. sic manet hodieque locutio in Turcia, ut alta porta vocetur palatium, & comitatus, præualebunt, καὶ ὁ γένος αὐτῆς, alii superabunt, proprie de illis, quæ vi & prælio superant, ut depriment & dominantur. Portarum nomine accipi potentiam, aut regnum in Gen. explicui, possideat semen tuum portas inimicorum tuorum. Quo quidem ex loco nostram Ecclesiam probamus, defecisse nunquam. sectarias autem aliquando non fuisse constare. Vnde constat vel ab Apostolis non fundatas, sed posterius aliunde doctrinam hausisse, vel à primæua puritate defecisse. Stetit Ecclesia contra portas inferorum, doctrinæ puritate, successionis ordine, omnibus conspicua. Ita Item lib. 3. c. 3. Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia adest perspicere omnibus, qui vera velint audire & habemus annuere alios, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & Successores eorum vsque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committerebant. Valde enim perfectos & irreprehensibiles in omnibus

eos volebant esse, quos & Successores relinquebant suum ipsorum locum magisterii tradentes, quibus emendate agendum fieret magnavtilitas, lapsis autem summa calamitas. Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maxima, & antiquissima, & omnibus cognita, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesie, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fiam, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes, confuimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placitum malam, vel vanam gloriam, vel per cecitatem & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Sic Theophylus Alexand. Epist. ad Ephes. Qui interregna terrena & Ecclesiam discrimen constituit, quod illa oriuntur & occidunt, Ecclesia integrum corpus conseruetur, & in nullo hereticorum dogmatum venena præualeant, Et Basilii in c. 8. Ista. Chrysost. serm. de Pentecoste. Philo Carpath. in canticis. Theodoret. in Psalm. 49. Germanus Constantinop. ad Thomam Episc. Claudiopoleos. Martialis Epist. ad Burd. c. 11. Sed firma Ecclesia Dei & Christi, nec cadere, nec dirumpi poterit, nunquam. Cyprian. de unitate Eccles. Ambros. lib. 4. Hexam. c. 1. oblectari posse. deficere non posse. Hier. ad c. 4. Ista. Augustin. l. 15. contra Faustum, c. 3. & l. 4. 7. Si ergo Deus eam fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamentum. Leo magnus, Serm. 1. in Natali Petri & Pauli cap. 6. & Serm. 2. c. 2. Supra hanc Petram adificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam, super hanc inquit fortitudinem æternum extruam templum. & Ecclesiam in celo inserenda sublimitas, in huius fidei firmitate conforgit, hanc confessionem porta inferi non tenebunt, vincula mortis non ligabunt. Eadem S. Gregorius magnus, ad Psalmum 2. penitentialem.

QVÆSTIO III.

An particula, super terram, excludat defunctos?

§. 1. **I**ta hæretici comminiscuntur. Non sunt enim super terram defuncti. Respondeo. Particulam super terram, pertinere ad eos qui solunt, non qui soluuntur. Quidquid enim vos, qui super terram habitatis, solueritis, id Deus in cælo habitans soluet. Non est autem sensus. Quoscumque vos, super terram constitutos solueritis, eos Deus in cælo habitans soluet. Qui enim in cælo sunt, ita soluti sunt, ut non possint ligari amplius. Sicut igitur solui dicitur aliquis in cælis, non quod is qui soluitur, in cælis exsistat, sed eius solutor Deus sit in cælis, ita quoque dici potest solui aliquis in terra, etsi sit in purgatorio, solutor autem eius in terra. Hanc autem veram expositionem esse, & ipsa textus analogia docet, & vsus Ecclesie, ligatur enim Corinthiis ab sens, per absentem Paulum, & in tribunalibus etiam iudicum secularium legum vigor in absentes stringitur. Ita autem sentiunt omnes Patres, qui suffragia pro defunctis approbant, quod fecerunt omnes orthodoxi.

QVÆSTIO IV.

An hoc loco Confessionis necessitas colligatur?

§. 1. **C**ONTRA hanc penitentia partem multa Calu-
nus, lib. 4. inst. c. 112. 4. alique scripsere, re-
rum nos hunc locum expendimus duntaxat, & quid inde conficiatur, ostendimus. Aperienda peccata sacerdoti esse, ex eo constat, quod solueret & ligare, remittere & retinere in eius est manu. Cognoscere ergo oportet, quando soluendus, quando ligandus sit reus. Non enim eius iudicium in cælo ratum erit, nisi legitime vsum, sua potestate soluerit, aut ligauerit. Nec Christus sua potestate exiit, sed supremum sibi retinuit, ministeriale sacerdoti concessit. Montanista-
rum er-

fuit error fuit peccata celare, Hier. l. 4. ad Marcellam. Novatiani confessionem tollebant, penitentiam non imponebant. Theodor. l. 4. hæret. fab. Messaliani eos iniuriati sunt: Damascenus de hæresibus. Augustini expositione est Homil. 49. c. 3. Nemo sibi dicat, occulte agere, quod Deum ego, novit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde agere. Ergo sine causa dictum est, quæ solueritis in terra, soluta erunt in celo. Ergo sine causa sunt claves datæ Ecclesie Dei? Frustramus Evangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus nobis, quod ille negat.

VERSUS 20.

Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus.

QVÆSTIO I.

Cur præcepit ut nemini dicerent?

§. 1. NOLUIT dici ab illis se esse Christum, Messiam, nempe exposita divinitate, hæc enim id actum erat, ut Prophetam à Deo missum cognoscerent, illique cederent, quamvis passim etiam divinitatem illis demonstravit. Cur vero prohibuerit, id temporis, Apostolos hoc prædicare, causa est vel quia illi nondum idonei, vel quia auditores erant in firmiores. Ipse tamen Paulo, se Deum, Dei filium, Messiamque esse significavit. In grecis quibusdam exemplaribus est *ἰησὺς ὁ χριστός*, Iesus ille Christus, in aliis deest, ut etiam in latinis & Syriacis. Singularis causa quæ sit, certo proponi non potest.

§. 2. Videtur noluisse ingens ex morte sua scandalum consequi, si omnes eum Deum credidissent, Deum enim immortalem sciebant, homines sanctos mortales. Minus videtur id expediens fuisse, ut passim in vulgus id spargeretur, ne plures Deos illum dicere & Iudei & Gentiles existimarent. Ex quo Iudei ab illo penitus abhorrent, Ethnici in idololatria sua confirmarentur. Itaque sensum S. Trinitatis mysterium promulgandum fuit.

VERSUS 21.

Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierusalem, & multa pati à Senioribus, & Scribis, & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.

QVÆSTIO I.

Cur deinceps de passione hortatur?

§. 1. Ad hoc ex eo tempore, vel, ex tunc, ut nonnulli loquuntur, iam enim constituta fide de eius divinitate, facilius capaces erant eorum, quæ de resurrectione dicenda erant. Hierosolymis autem, loco sacrificiorum passurus erat, quia suo sanguine confirmaturus erat sanctificatos. Totius porro passionis mentionem iniicit, ut cum recordati fuerint omnia prædicta esse, minus offenderentur. Ita Ioan. 16. c. 1. Nec locutus sum vobis ne scandalizemini.

§. 2. Quod dicitur, oporteret eum ire Ierusalem, recte exposuit Syrus *חַיָּהּ יְרוּשָׁלַיִם* quod futurum erat. Non tam significatur absoluta necessitas, sed quod futurum Deus decreverit, id fieri oportere dicitur, alius

modus redimendi genus humanum esse potuerat, sed hic aptissimus erat, Deoque placitus.

VERSUS 22. & 23.

Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum dicens: absit à te, Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro. Vade post me Satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

QVÆSTIO I.

Rectene Petrus Christum increpet?

§. 1. PETRUS magno erga Christum amore, & maiore amoris fiducia eum reprehendit, *καταλαβὼν* & seducit, à consilio patiendi eum deterrere conatus. *ἑπὶ τὴν ἀκρότητα* accipiendum est in leniorem partem, pro vehementi admonitione, Syrum verbum *לְרַבָּא* ad oburgandum, maiorem vim habet. Sed tamen tota increpatio his verbis exponitur, *absit à te Domine*, *ἰησὺς σὺ ἀνέστη*, propitius tibi Domine. Sic & Syrus *חַיָּהּ לֵב מַרִּי* *cham lach mari*, propitius tibi Domine mihi. Cum enim clementissimus in aliorum malis avertendis esset, sibi ipsi Petrus clementem esse voluit, credebatur enim Christo inuito nihil horum posse contingere. Latinus sensum reddit, sicut & illi qui vertunt: *Propitius esto tibi Domine*: atque idcirco quidam interpretantur *καταλαβὼν*, assumens quasi *καταλαβὼν* assumens solandi causa, miserans, ut Rom. 14. 1.

§. 2. Non est excusandus Petrus, quem Christus ire post se iubet, *Satanam* vocat, & sapere ait non quæ sunt Dei, sed quæ hominum. Nec id in aurem illi dixit, sed ut Marcus ait, conuersus & videns discipulos, comminatus est Petro. Hilarius quidem distinguit eo modo. Ut Petrus non vocetur *Satanas*, sic enim habet: *Vade post me*. Deinde subdit: *Satana non sapit*? &c. Idem tamen in Psal. 134. Petrum asserit appellatum esse *Satanam*. Mirum autem visum tam brevi intervallo dici *Satanam* & *Beatum*. Hieronymus ait nondum fuisse Ecclesiam super eum ædificatam. Vtiam olim Beza responderit, qui valde illo Petri titulo delectatur, Pontificique eum concedit. Quem admodum autem Petrum excusare non conuenit, quem acculat Christus, non tamen grauius verba Christi sunt accipienda. *Vade post me*, inquit, *ἵνα με ἀφ᾽ ἑσέ* *scede post me*, hoc est, abscede seruus meus es, non dux & auctor consilii, sed *Satana*, hoc est, aduersarius, *ΣΑΤΑΝΑ*, *Satana*, ita enim Syriace locutus est, aduersarius erat non malitia, sed imprudentia, non infestando sed amando. Errabat, quia quem Deum credebatur, moriturum non putabat, humana mente suadebat, diuini mysterii ignarus.

§. 3. Obicit Lutherus lib. de potestate Papæ. *Petrus Dominus vocat Satanam non sapientem quæ Dei sunt, non igitur Petro datæ clauēs, sed Ecclesie.*

Respondeo. Hoc argumento euerti Ecclesiæ gubernationem & Wiclefismum reduci. Etsi namque Christo Petrus aduersabatur, dissuadens passionem, non tamen ideo potestatem accepturus non erat, nam & Paulus Apostolica gratia donatus est, quamvis antea persecutor & blasphemus: ubi abundat delictum, peccatum abundat & gratia. Quam multa millia sunt improborum ministrorum, qui iurant legem Dei nullam priuat.

Et

scr.

seruare se posse, & tamen sectarii clauis illis, potestatemque etiam nequitiam professis, non eripiunt. Peccatum enim potestate Ecclesiastica non priuat, multo minus futuram impedit.

§. 4. Quod ait scandalum sibi esse, non de effectu, sed causa loquitur: quantum enim in se erat, Petrus hoc efficere moliebatur, ne Christus mori vellet. Christus facessere iubet, non tamen, ut Orig. habet, Matth. & Comment. Hieronymi sequi se iubet, hoc est, imitari. Porro quod Magdeburgenses horrendum Petri lapsum hic notarunt, aliter visum est aliis. Errat sensu non affectu; Eodem pertinet, quod est apud Luth. lib. 4. cap. 7. de potest. Papæ. Si omnia, quæ de Petro dicuntur etiam de Papa dicantur. Papa Satanas erit. Nam quæ personalia sunt, de solo Petro, quæ ad officium pertinent, de Papa etiam dicuntur.

VERSVS 24.

Tunc Iesus dixit discipulis suis. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

QVÆSTIO I.

Quid abnegare seipsum?

§. 1. Seipsum abnegare est id repudiare, in quod natura vitiosa propendet, nihil sui, omnia Dei causa facere, omnia grauiā, adeoque crucem Dei causa ferre. Crucis autem nomine omnia pœnarum genera & contumeliarum intelliguntur. Beza abdicare maluit dicere, sed hoc minus latere patet. Syrus, Abneget animam suam, seu de anima sua. De abnegatione sui quod est perfectum opus Christiani, multi passim libri pij, & tractatus conscripti sunt.

Volentibus
crucem im-
ponit.

Inuitat volentes, quamuis ille quoque det voluntatem; itaque recte Chrysostom. hinc liberum arbitrium confirmat. Non enim crucem inuitis imponit; sed volentibus offert, & ut velint gratiam præstat, non cogentem non violentam, sed suauiter, & suæ iacturæ libertatis inclinantem.

VERSVS 25.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter me, inueniet eam.

QVÆSTIO I.

Quid inuenire & perdere animam suam?

§. 1. Perdere animam est vitam Dei causa impendere: quod non est proprie perdere, sed hominum opinione amittere. Inuenire est seipsum lucrificare, seu vitam æternam adipisci. Similitudo videtur esse à seminante: quod seminatur, abiici videtur & perire, sed magno fenore redit, quod vero recondi videtur, non modo sterile permanet sed etiam rannatur abiici demperit. Notandum est Græcum *ἐν τῷ κόσμῳ* etiam de illis dici, quæ labore comparantur. Ut Vlpianus in oratione Demosthenis, contra Timocratem notauit, ut sciamus, in æterna vita laboris etiam nostri esse precium, & recompensationem, quod qui negant omnes virtutis neruos incidunt.

VERSVS 26.

Quid enim prodest homini, si mundum uniuersum lucretur, animam vero suam detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

QVÆSTIO I.

Quanta anima præstantia?

§. 1. Christus eam toti mundo, hoc est opibus, imperiis, honoribus, voluptatibus præfert. Nihil enim prodest totius mundi lucrum, si animam suam seipso homo mulctetur. Quod iudicium est penas resposcentium. Quorsum enim vitæ bonæ cui vita tollitur. Syrus: quid homo lucratur si uniuersum mundum possideat. Ratio adiungitur quia non potest dare commutationem *ἀντίδοτον* pro anima sua, agrum pro agro, aurum pro cibo dare potest. Pro anima compensationem dare nullam potest. Illa enim perdendo, & seipsum abnegando seruatur.

VERSVS 27.

Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius.

QVÆSTIO I.

An hinc operum merita colligantur?

§. 1. Contra mercedem, quam bene operantibus Christus promittit disputat Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 1. Verum omnia hic fidem orthodoxam confirmant. Probant enim eos, qui animam seruare volunt eam perdituros, qui perdere, seruatos. Nam filius hominis reddet illis, *ἅντιν ἀποδοῦναι* secundum praxim, qua vel abnegauerunt, vel seruare voluerunt. Deinde quia ipse dabit *ἀντίδοτον* recompensationem, pro anima perditā: & pœnam pro seruata. Quanto cum honore id futurum sit à circumstantia exponit, venturum in gloria patris cum angelis suis, quædam exemplaria addunt, *ἀγγέλῳ* sanctis, quod etiam Syrus habet, verum de similibus locis iam alias dictum est.

VERSVS 28.

Amen dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

QVÆSTIO I.

Quid Regnum Dei?

§. 1. Cum præmio virtutis proposito ad tollendam crucem eos esset exhortatus, ne illud incertum aut lon-

longinquum, aut etiam impossibile putarent, subdit
esse ex presentibus, *ἐν τῷ αὐτῷ ἐσθλῶς*, de his stanti-
bus, qui non gustabunt mortem, donec venientem fi-
lium hominis in regnum suum viderent. Si igitur fi-
lius hominis post crucem, & mortem mox in regno
erit, & à quibusdam astantibus videbitur, de eorum
pæniis, qui regnantis amici sunt, bene etiam sperare
libebit. Quid porro nomine regni intelligatur. Val-
de ambiguum faciunt expolitores. Multi aduentum
Christi, in extremo die iudicii interpretantur, veniet
enim eo tempore *ἐν τῷ βασιλείᾳ αὐτοῦ* in regno suo, ita
est enim in græco, Quia totam regni potentiam &
maiestatem circa se collectam adducet, & pro tribu-
nali confedebit, iudex viuorum & mortuorum: Con-
firmati videtur ex Marco; ille enim dixit, donec vi-
deant regnum Dei, veniens in virtute *ἐν δυνάμει* in potentia:
at regnum Dei, quamvis in resurrectione Christi,
& Ecclesiæ constitutione venerit in virtute, tamen
præcipue veniet in illa die, quando omnes inimicos
ponet scabellum pedum suorum. Lucas absolute di-
cit, Donec videant Regnum Dei. Denique videntur hæc
explicanda, ut cohereant cum illis quæ proxime con-
nectuntur. Dicitur enim filius hominis venturus in
gloria patris, cum sanctis angelis: minatur apud Mar-
cum & Lucam, Si quis filium hominis erubescat, aut con-
fusus fuerit, forte filius hominis eum confundatur, & eru-
bescat, cum venerit in maiestate sua, & patris & sanctorum
angelorum: deinde affirmat quosdam discipulorum
non morituros, donec ista videant. Illi ergo tum com-

parebunt & subita morte immutabuntur. Alia inter-
pretatio est S. Gregorii Homil. 32. Intelligendum de
ecclesiæ constitutione: sed præter illa quæ dicta sunt,
hoc etiam obstat videtur, quod non aliqui, sed om-
nes eam non modo viderunt, sed etiam in eius con-
structione architecti & adiutores fuerunt. Deinde
non dubitabant iam breui Christum esse inchoatu-
rum regnum suum. Eodem modo & illud quod Ca-
ietanus intelligit de resurrectione & ascensione refu-
tari videtur. Plurimum sententia est, de proxima trans-
figuratione in monte Thabor loqui Christum. Ita
Hieronym. Hilar. Chrysostom. Theophylact. Euthy-
mius, D. Thom. Lyranus. Nam eam aliqui, hoc est,
tres Apostoli viderunt. Verum id difficile est cogno-
scere quomodo vna visio quam viderunt, & à sen-
sibus ita alienati sunt, ut nescirent quid dicerent.
Multo magis improprie dicitur filius hominis venire
in regno suo, cum exhibuit illis visionem, & loquere-
tur cum Elia & Moyse, de excessu quem comple-
tus erat in Hierusalem, itaque denunciatio illa fuit pas-
sionis. Ut minus re ipsa postea discipuli turbarentur.
Marcus autem cum dicit: Eos visuro regnum Dei in
virtute, maius aliquid indicare videtur, quam vnicam
visionem, quam etiam maximi Petrus fecit, tamen fir-
miorem pronunciat esse propheticum sermo-
nem. Quapropter probabiliorem iudi-
co primam interpretatio-

nem.

*

CAPVT XVII.

E post dies sex assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in
montem excelsum seorsum. 2. & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol:
vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. 3. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias
cum eo loquentes. 4. Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse:
si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Elia unum. 5. Adhuc eo loquente, ecce nu-
bes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Huc est filius meus dilectus, in quo mihi bene compla-
uit. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. 7. Et accessit Ie-
sus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. 8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt
nisi solum Iesum. 9. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem,
donec filius hominis à mortuis resurgat. 10. Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo Scriba
dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? 11. At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, &
resurget omnia. 12. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo
quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis. 13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de
Iohanne Baptista dixisset eis. 14. Et cum venisset ad urbem, accessit ad eum homo genibus pronolatus ante
eum, dicens Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpe cecidit in ignem, &
crebro in aquam. 15. Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum. 16. Respondens autem Ie-
sus, ait: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc il-
lum ad me. 17. Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo demonium, & curatus est puer ex illa hora. 18. Tunc
accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illum? Dixit illis Iesus:
Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis
monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. 20. Hæc autem genus non eyctitur
nisi per orationem, & ieiunium. 21. Conuersantibus autem eis in Galilea, dixit illis Iesus: Filius hominis
tradendus est in manus hominum. 22. Et occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehemen-
ter. 23. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma acceptabant, ad Petrum, & dixerunt ei:
Magister, vester non soluit didrachma? 24. Ait: etiam. Et cum intrasset domum, præuenit eum Iesus di-
cens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab a-
lienis? 25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberti sunt filij. 26. Vt autem non scandalize-
mur eos, vade ad mare, & mitte hamum: & cum piscem, qui primus ascenderit, tolle: aperto ore eius, tra-
hies statuerem, illum sumens, da eis pro me, & te.

Marc. 9. a. 2.

Luc. 9. d.

28.

2. Pet. 1. d.

17.

Sup. 3. d. 17.

Mar. 9. b. 11.

Mal. 4. b. 5.

Sup. 11. b. 14.

Sup. 14. a. 9.

Marc. c. 17.

Luc. 9. e. 18.

Luc. 17. b. 6.

Mar. 9. e. 31.

Luc. 8. e. 44.

Inf. 20. e. 18.